

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Лъытэныгъэ ин зыфэсшIырэ Муфтий, Адыгэ Республикэм щыпсэурэ быслъымэнхэу лъытэныгъэ зыфэсшIыхэрэр!

Адыгэ Республикэмрэ Краснодар краимрэ ащыпсэурэ быслъымэнхэм я ДиндэлэжъапIэ къызызIуахыгъэр илээс 20 зэрэхъурэм фэшI сыгу къыздеIзу сышъуфэгъушIо!

Илээс 20-м кыкIоцI мы дин организацием Урысыем идин сообществэ зегъэужьжыгъэным, ащ идунэе зэпхыныгъэхэм зягъэушъомбгъугъэным, нэмыкI динхэр зылэжъыхэрэм агурылонхэм, кыткIэхъухэрэ ныбжыкIэхэр лъэпкыым игушъхьэлэжыгъэрэ икультурэ кIэнрэ уасэ афашIзу гъэсэгъэнхэм илахышIу ахишIыхагъэ.

Лъэныкыуабэ кызылэтызыбытырэ ишъуиофшIэн анахъу зытегъэпсыхагъэр обществэм шIур, гукIэгъур, ныбджэгъуныгъэр, лъытэныгъэр, дин зэгурылоныгъэр щытекIонхэр ары.

Дин зэфэшъхьафхэр зылэжъыхэрэм азыфагу илэ зэфыщытыкIэшIухэр урысые обществэм изэгурылоныгъэ игъэпытэн зэрэфIорышIэхэрэр гуахъоу щыт.

Тиздэлэжъэныгъэ, ДиндэлэжъапIэм Iофышхоу ышIэрэм осэ ин ясэты. Iофэу ешъухъыжъэрэ ппчъ гъэхъагъэхэр щышъушIынхэу ишъуфэгъушIо! ТатэкIи уиофшIэн Адыгеим, Краснодар краим, Урысыем ащыпсэурэ быслъымэнхэр рэхъатэу щыIэнхэм зэрэфIорышIэщытым сицыхъэ тель!

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу
ТХЪАКIУЩЫНЭ Аслъан

ЛЫШЪХЪЭМ изэIукIэгъухэр

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу ТхъакIуцынэ Аслъан я 33-рэ мотострелковэ бригадэм икомандырыкIэу агъэнэфэгъэ Игорь Тимофеевым тыгъуасэ Iукагъ ыкIи ащ нэлуасэ зыфишIыгъ. Шъугу къэдгъэкIыжъын, Урысые Федерацием и Президентэу Дмитрий Медведевым иунашъокIэ ыпшъэкIэ зигугъу къэтшIыгъэ бригадэр мы илээсым ибэдзэогъу мазэ кыщегъэжъагъэу Мыекъуапэ щыл.

Командирэу агъэнэфэгъэ И.Тимофеевым илээс 43-рэ ыныбж, воздушнэ-десантнэ дзэхэм яинститутэу Рязань дэ-тыр кыуыхыгъ, щытхъу хэлъэу ипшъэрылхэр зэригъэцакIэхэрэм фэшI къэралыгъо тын лъапIэхэр кыфагъэшъошагъэх. Къалэу Камышин щылэ я 56-рэ бригадэм кыраши, Адыгеим кыулыкъур щылъыгъэкIотэнэу къацагъ.

— Дзэм кыулыкъу щызы-хыхэрэм шъхъэклафэ афэшIыгъэныр республикэм хабзэ щыхъугъ, — кыIуагъ ТхъакIуцынэ Аслъан. — Илээс пчъагъэм кыкIоцI Адыгеим итыгъэхэ я 131-рэ мотострелковэ ыкIи я 291-рэ артиллерийскэ бригадэхэм яшIуагъэкIэ мы

сэнэхъатым ныбжыкIабэмэ ящылэныгъэ гъогу рапхыгъ.

Дзэ кыулыкъушIэхэм ыкIи ахэм яунагъохэм ясоциальнэ Iофыгъохэр зэшIохыгъэнхэм республикэм ипашэхэм сьдигъуи аналэ зэрэтырагъэтырэр, тапэкIи арэушIтэу зэрэщытыщтыр АР-м и Лышъхъэ кыIуагъ.

Республикэм ихэбзэ органхэм ыкIи общественнэ организациехэм Iоф адашIэным, язэпхыныгъэ агъэпытэным зэрэфэхъазырхэр ыкIи кыткIэхъухэрэ лIэужхэр патриотэу плугъэнхэмкIэ амалэу алэкIэлъыр зэкIэ зэрагъэфедэщтыр Игорь Тимофеевым кыIуагъ.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

Щылэныгъэр зыгъэбаирэм уегъэгъуазэ



Адыгэ Республикэм имузыкальнэ искусствэ итарихъ хэмыкIокIэщт хъугъэ-шлаггэм хэлэжъагъэхэм гукIэ зафэдгъэзэжызы, зэгъэпшэнхэр тэшIых. Урысыем, Адыгеим, Къэрэцхэ-Шърджэсым янароднэ артистэу, зэлъашIэрэ композиторэу Нэхэе Аслъан ытхыгъэ апэрэ оперэу «Раскаты далекого грома» зыфиIорэр тиреспубликэ щагъэуцугъ. Опернэ спектаклэр АР-м и Къэралыгъо филармоние кызыщагъэлъагъом, Адыгеим илэшъхъэтетхэр, лъэпкъ культурэм хэхъоныгъэу ышIырэр зышлогъэшIэгъонхэр ягуапэу еплъыгъэх.

(ИкIэух я 8-рэ н. ит).

НАГРАДЭХЭР къаритыжъыгъэх

Тыгъуасэ, тыгъэгъазэм и 16-м, АР-м и Лышъхъэу ТхъакIуцынэ Аслъан къэралыгъо наградэхэмрэ щытхъуцIэхэмрэ кызыфагъэшъошагъэхэм ахэр къэзыушыхъатырэ тхылъхэмрэ бгъэхалхъэхэмрэ къаритыжыгъэх. Пстэумэ апэу ар тын лъапIэхэр къэзылэжыгъэхэм къафэгъушIуагъ, отраслэу зыщылажъэхэрэм гъэхъагъэхэр ащашIыхъэ ыпкIэ лъыкIотэнхэу къафэлъэIуагъ.

— Республикэм хэхъоныгъэу ышIырэ пстэуми шъо шъуишIушIагъэ ахэлъ, — кыIуагъ ТхъакIуцынэ Аслъан. — Адыгеим иэкономикэ, икультура, нэмыкI лъэныкыуабэхэр лъызыгъэкIуатэрэр, къэзылэтыхэрэр шъоры.

АР-м и Лышъхъэ иунашъокIэ «Адыгеим и Щытхъузехъ»

зыфиIорэ медалыр къафагъэшъошагъэу къаритыжыгъэ филологии шIэныгъэхэмкIэ докторэу, гуманитар ушэтынхэм апылэ Адыгэ республикэ институтым иIофышIэу Тхъаркхъо Юныс, ОАО-у «Адыг-промстроим» игенеральнэ директорэу ХъутIыжъ Аслъанбый, тарихъ шIэныгъэхэмкIэ докторэу, Адыгэ къэралыгъо университетым ипрофессорэу Шыкълур Батырбый.

Джащ фэдэу АР-м и Лышъхъэ иунашъокIэ лъэныкыоу зыщылажъэхэрэмкIэ заслуженнэ щытхъуцIэр кызыфагъэшъошагъэхэм ащыщ тигъэзет иIофышIэу, зэлъашIэрэ журналистэу ЕмIыль Нурбый. ТиIофшIэгъу джыри зэ тыгу кыд-деIзу тыфэгъушIо.

шIэныгъэхэмкIэ докторэу, Кубанскэ аграрнэ университетым икафедрэ ипашэу Мэрэтыкыо Гайса, искусствэхэмкIэ кIэлэ-цIыкIу еджапIэу N 1-м икIэлэ-егъаджэу Ольга Москвина, эстраднэ ансамблэу «Ошъутенэм» иорэдыIоу Хъут Рустам, спортым иветеранэу Датхъужъ Шумафэ, къэралыгъо телерадиокомпаниеу «Адыгея» зыфиIорэм тематикэ къэтынхэмкIэ икыулыкъу ипашэу Тэу Замирэ, нэмыкIхэри.

Заслуженнэ щытхъуцIэр кызыфагъэшъошагъэу, ар къэзыушыхъатырэ тхылъымрэ бгъэхалхъэхэмрэ кызыратыжыгъэхэм ащыщ тигъэзет иIофышIэу, зэлъашIэрэ журналистэу ЕмIыль Нурбый. ТиIофшIэгъу джыри зэ тыгу кыд-деIзу тыфэгъушIо.

ХЪУТ Нэфсэт.

РЕСПУБЛИКЭМ ИЕЛКЭ ШЪХЪАІЭ хъакІэхэм къяжэ

Адыгэ Республикэм и Лышхъэ ишІушІэ илъэсыкІэ Іофтхъабзэху тиреспубликэ икІэлэ-цІыкІухэр зыхэлэжьэштхэр 2011-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 22-мрэ и 23-мрэ Къэралыгъо филармонием шызэхаштхы. Гухэлъ гъэнэфагъэ зиІэ республикэ программэу «Адыгеим иныбжыкІэхэр» зыфиІоу 2009 — 2011-рэ илъэсхэм ателытагъэм зэхъокІыныгъэхэр зэрэфашыгъэхэм епхыгъэу мыгъэ елкэхэм афэгъэхьыгъэ Іофтхъабзэхэм язэхэщэн фэгъэзагъэр Адыгэ Республикэм ныбжыкІэ

ІофыгъохэмкІэ и Комитет закъу ары.

Зигугъу къэпшыгъэ Комитетым зэрэрихъухъагъэм тетэу елкэ Іофтхъабзэхэм мыгъэ кІэлэцІыкІу 1400-м нэс ахэлэжьэшт. ГъэркІорэм хэлэжьэгъагъэм нахы ар 200-кІэ нахыб.

Тыгъэгъазэм и 22-м Адыгэ Республикэм и Лышхъэ иелкэ къырагъэблэгъэштхэр гъот макІэ зиІэ унагъохэм арысхэр, социальнэу мыухъумэгъэ кІэлэ-цІыкІухэр ары. ЯтІонэрэ мафэм (тыгъэгъазэм и 23-м) елкэм ыпашхъэ кІэлэцІыкІу сэнаушхэм шафэгущіоштхы.

ИлъэсыкІэ Іофтхъабзэхэр рамыгъажьэхэзэ, творческэ коллективхэм якъэгъэлъэгъонху Къэралыгъо филармонием шыкІоштхэм кІэлэцІыкІухэр яп-лынхэ альэкІышт.

Адыгэ Республикэм и Лышхъэу ТхъакІушынэ Аслъан илъэсыкІэ Іофтхъабзэр къызэ-Іуихышт, кІэлэцІыкІухэм шІу-фэс къарихышт ыкІи ИлъэсыкІэ мафэ техъанху афэлъІошт. Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо филармоние иІофышІэхэм спектаклэу «Пират ИлъэсыкІэ» зыфиІорэр кІэлэцІыкІухэм къа-фагъэлъэгъошт, нэбгырэ пэпчэ ІэшІу-ІушІухэр пагъохыштхы.

ШІЭНЫГЪЭМ ИТХЪАМАФ



Адыгэ Республикэм гъэс-ныгъэмрэ шІэныгъэмрэкІэ и Министерствэ ыкІи Адыгэ къэралыгъо университетым филологиемрэ культурэмрэкІэ ифакультет кІэщакІо зыфэхъугъэхэ шІэныгъэмрэ творчествэмрэ ятхъамафэ мы мафэхэм къызэ-Іуахыгъ. ТхэкІо цІэрыІоу Марина Цветаевам фэгъэхьыгъэ зэхъу Адыгэ къэралыгъо университетым инаучнэ библиотекэ шызэхашагъэр ащ пэублэ фэхъугъ. Іофтхъабзэм хэлэжьагъэхэ университетым истудентхэр.

ТхакІом ишыІэныгъэ гъогу библиотекэм иІофышІэхэр къытегушылагъэх, итхыльхэм

нэІуасэ афашІыгъэх. Тхыльхуэ Цветаевам фэгъэхьыгъэу дунаим къышхыдэкІыгъэху, ау библиотекэм чІэмылхэм видеокІэ арагъэплыгъэх.

Лъэпкъ факультетым идекан игуадзэу Хэшх Файзэт къы-зэриІуагъэу, программэу зэхагъэ-уцагъэм диштэу тхъамафэм къыкІоцІ творческэ пчыхъзэхъэхэр, олимпиадэхэр зэхаштхы, ахэм ахэлажьэхэрэм шІухъафтынхэр аратыштхы.

— Илъэс пчъагъэ хъугъэу мыщ фэдэ зэхъэхэр ретэгъэ-кІокІых, Цветаевам иусэхэм тыкъяджэ. Мыщ хэлажьэ зы-шІоигъо студентхэм япчъагъэ

зэрэхахьорэр лъэшэу тигуапэ, — къыІуагъ кІэлээгъаджэу ШыкІ Николай. — БлэкІыгъэ илъэсым «Цветаевский костер» зыфиІорэ Іофтхъабзэу Пятигорскэ шыкІуа-гъэм тырагъэблэгъэгъагъ, тхакІом иусэхуэ къэбэртэбзэкІэ эдэкІыгъэхэм апэрэу тистудентхэр къяджэгъагъэх. ЫкІи ащ къызэрэщыпгъокІыгъэхэм лъэшэу тигъэгущіуагъ. Непэ ыпэкІэ тылгыкІотагъ, тыркубзэкІэ, къэ-бэртэбзэкІэ ыкІи адыгабзэкІэ усэхуэ зэрадзэкІыжыгъэхэм студентхэр къышгуфяджэштхы.

ФилологиемкІэ факультетым истуденткэу ДжымыкІо МуліІэ Іофтхъабзэр къызэІуихыгъ. Виктория Алёхинам Цветаевам фэгъэхьыгъэ ордэу зэхильхъагъэр гитарэм къыригъэІуагъ. Иван Семенченкэм тхакІом иусэу бзыл-фыгъэм фэгъэхьыгъэм къэзэ-рэгъоигъэхэр нэІуасэ фишІы-гъэх. Лъэпкъ факультетым истуденткэху Сонэ Алэнэ, КъодзкІо Джулъеттэ, ДышъэкІ Светэ, Хъупсэрджэн Еленэ, Мэкэнэе Залинэ къэбэртэбзэкІэ, Шахин Элиф тыркубзэкІэ, Хъаужыр Марыет адыгабзэкІэ зэрадзэ-кІыгъэ усэхэм къяджагъэх.

ШХОНЧЫБЭШІЭ Рузан.

Техникэм хагъахъо

Федеральнэ гупчэм имашин-нэ-трактор парк мы илъэсым гъэкІэжыгъэным фэгъэхьыгъэ план шызэхъагъэуцагъ. Ащ къызэрэдилгытэрэмкІэ, тирес-публикэ ихъызмэтшІапІэхэм 2011-рэ илъэсым къыкІоцІ трактор 30, комбайн 10 ыкІи былым Іусхэр зэрыІуахыжхэр агрегати 10 къызІэкІагъэхъан фае. Мы пшъэрылъыр гъэцэкІагъэ зэрэхъурэр къедгъэІуатэ тшІоигъоу республикэм мэкъу-мэщымкІэ и Министерствэ информатизациемкІэ ыкІи материалнэ-техническэ хэхъоныгъэ шІыгъэнымкІэ иотдел ипашцэу Тхъайшъэо Мурат бэмышІэу зыІудгъэкІагъ.

— Техникэу зигугъу тшырэр ІэкІыб хэгъэгухэм е тыхэгъэгу къащашІыгъэхэр ары. ТиІэхъэ-зэхэлъ ыкІи мэкъумэщышІэ-фермер хъызмэтшІапІэхэм илъэ-сым пыкІыгъэ уахътэм къыкІоцІ кІэху трактор 35-рэ, лэжыгъэр зэрыІуахыжхэр комбайнху 11, былым Іусхэр зэрагъэхъазырхэр техникэу 10 къащэфыгъ, — къеІуатэ Тхъайшъэо Мурат. — Ащ фэшхъафэу еж хъызмэт-

шІапІэхэм ямылкъукІэ мэкъу-мэщ Іэмэ-псымэхэр — пхъэІа-шэхэр, культиваторхэр, чІыгъэ-шІухэр зэрыхатакхэхэр, лэ-жыгъэ хъасэхэм шэнаутхэр зэ-ратыраутхэхэр 50 хъухуэ къа-щэфыгъэх.

Джащ фэдэу лизингымкІэ тех-никэр къэщэфыгъэным и Адыгеир хэлажьэ. Урысые Федерацием и Правительствэ ащ фэдэ техникэ къэщэфыгъэным фэгъэхьыгъэ унашъоу ышІыгъэм рыгуазэхэ-зэ, «Росагролизингым» техникэу къаришцэрэм ыуасэ ызыныкыо къэралыгъом къафетІушхы. Ар агъэфедэзэ тыхъызмэтшІапІэхэм ащыщхэм бэмышІэу прицепхэр зыпышІэгъэхэ автомашинэ Ка-мАЗ-и 2 къащэфыгъ. Муратэ къызэриІорэмкІэ, «Росагроли-зингым» техникэр къызщи-гъэлъэгъорэ ыкІи зыщишцэрэ площадкэ гъэнэфагъэ тэ тиІэ-пышъ, къалэу Ростов-на-Дону дэт площадкэу анахь къытпэб-лагъэм тырапхыгъ.

Мэкъумэщ продукциие къэзы-хыжыжыхэрэр апэрашІэу зыфэ-ехэ техникэм уасэу лъатырэм

фэшІ «Россельхозбанкым» ыкІи Сбербанкым субсидиехэр къа-фатІупшхы. Ар анахъу зыфэгъэ-хыгъэр Урысыем къыщашІы-хэр тракторхэмрэ комбайнхэм-рэ щэфыгъэнхэр арых.

Республикэм ихъызмэтшІа-пІэхэм ІэкІыб хэгъэгухэм къа-щашІырэ техникэм изытет лып-лэгъэнымкІэ фирмэхуэ ащ фэгъэзагъэхэм зэпхыныгъэ адырІа. ГушыІэм пае, Краснодар краим ифирмэу станицэу Динскоим дэтым тракторэу «Джон-Дир» зыфиІоу Теуцожь ыкІи Тэхъутэ-мыкыое районхэм ащагъэфедэ-хэрэм ренэу ыналэ къатырегъэ-ты. Ащ дакІоу а фирмэм ащ фэдэ тракторхэм Іоф арызышІэшт ме-ханизаторхэри районхэм къа-фегъэхъазырых.

Джарэушцэу республикэм тех-никэ зэфэшхъафэу иІэм ипчъа-гъэ илъэс кыс хэшІыкІэу кы-хэхъо. Ащ ишІуагъэкІэ, зичэзыу ІофшІэнхэр игъом зэшІуахынхэ альэкІы.

**ЛІХЪУСЭЖЪ
Хъаджэртбый.**

Тыпфэгущіо!

Лъытэныгъэ зыфэтшырэ Аслъан Кытэ ыкър!

Адыгеим и Лышхъэ ІэнатІэ ятІонэрэу узэрэхадзыжы-гъэм фэшІ тыгу къыддеІэу тыпфэгущіо. Псауныгъэ пытэ уиІэу, уигухэлъхэр къыбдэхъоу, Іофэу епхыжыэрэ пстэуми гъэхъагъэхэр ащыпшІэу бэрэ тапашхъэ уитынэу тып-фэлъаІо!

ОЖЪ Аскэрбий цунагъу.

ЗЭКЪОШ РЕСПУБЛИКЭХЭМ

Миллион 350-рэ халъхъашт

Адыгэ Республикэм экономикэ хэхъоныгъэмкІэ ыкІи сатыумкІэ и Министерствэ «Интерфакс-Юг» зыфиІорэ агентствэм зэрэриІуагъэмкІэ, къыхъашт илъэсым псэупІэ унэхэмрэ социальнэ объектхэмрэ ягъэкІэжын сомэ миллион 300 фэдиз республи-кэм шыпІэуагъэхъашт. Ахъшэр республикэм шаштэгъэ инве-стиционнэ программэм игъэцкІэн къыдыхэлъытагъ.

Тызыхэт илъэсым псэуалъэхэм ягъэкІэжын сомэ миллион 350-рэ халъхъанэу ары республикэ бюджетым шагъэнэфэгъагъэр. Мэзэ 11-м ащ шыщэу агъэфедатгъэр миллион 334-рэ.

Аужырэ илъэситфым Адыгеим псэолъэ зэфэшхъафху 259-рэ щатыгъ, ахэм ащыщэу социальнэ объектхэр 136-рэ мэхъух.

Тонн мин 200 къахъыжыгъ

Краснодар краим сэнашхъэ къыщызыгъэкІыхэрэм мы илъэ-сым сэнашхъэу къаугъоижыгъэм фэдиз аужырэ илъэсипшыми къахъыжыгъэп, ар тонн мин 200-м ехъу. Тишъолъыр ипрес-с-кулыкыу къызэритырэмкІэ, а пчъагъэр мыгъэ зэрэ Урысыеу пстэумкІи щаугъоижыгъэм ызыныкыо мэхъу.

Краснодар краим иэкономикэ хэхъоныгъэ езыхъэшІыхэрэм сэнэшІхэр къахуэцожыгъэх ыкІи чІыпІэ гъэнэфагъэ щаубытыгъ. Сэнэ зэфэшхъафэу мыщ къыщашІыхэрэм ахъшэу къагъэкІошттым изакъоп сэнэшІхэм мэхъанэ зэратырэр, цІыфхэм япсауныгъэ зэ-рагъэпытэщтыри, сэнэ ешъуакІэм культурэ зэрэхалъхъаштыри къыдалтыгъ.

СКИФ-2011

Къэбэртэе-Балъкъар Республикэм икълэ шъхъаІэ шыпсэурэ Хъамыкыо Юрэ робот-комбайн хэтэрыкІхэр Іуихыжыуу къыугуп-шысыгъ. Ар Урысыем шІэныгъэхэмкІэ и Академие икътумэу Къэбэртэе-Балъкъар Республикэм шыІэм иІофышІэ шъхъаІ.

Робот-комбайнэр Темыр Кавказым иятІонэрэ инновационнэ форумэу мы аужырэ мафэхэм кІуагъэм къыщагъэлъэгъуагъ. Ро-ботым Іоф ышІэ хъумэ, зэлэбэгукІэ нэшэбэгур, помидоры, цум-пэр, нэмыкІ хэтэрыкІхэр ымыгъэфыкхэхуэ къеугъоих. Тхъапэ-хэми иягъэ аригъэкІырп, чІыгури ыубэрп. ЦІыфхэм ІэкІэ ашІэщтыгъэ Іофхэр зыгъэцкІэн зылъэкІышт робот-комбайнэр къызэраугупшысыгъэр форумым къеколІэгъэ хъакІэхэм агъэшІэ-гъогъэ къодыеп, ащ инэуи шыгушІулыкыгъэх. ХэтэрыкІхэмрэ пхъэшхъэ-мышъхъэхэмрэ къэзыугъоишъурэ комбайнэм ыосэ-щтыр миллионишъэ пчъагъэм зэрэнэсыщтыр ар зылъэгъугъэхэм къаІо. ГъэшІэгъоныр робот-комбайнэм хэлъ модульхэм ащыщ-хэр зызэблэпхъухэкІэ, ащ хэтэрыкІхэр рыбгъэтІысынхи, уары-лпылпылэни зэрэплэкІыщтыр ары.

Форумым къыщагъэлъагъохэрэм ащыщых каркас унэхуэ чІыгусысыным ыкІи жыбгъэшхохэм зэхамыгъэтэкъошгуштхэр. Ахэр мэзицкІэ ашІых, уасэри инэп, квадрат метрэ пэпчэ сомэ мини 10 лыптын фаер.

Джащ фэдэу Налшык къыщашІыгъэ коммуникациие трубэхуэ мыулыбыхуэ илъэсыбэрэ бгъэфедэн плъэкІыштхэри, нэмыкІ пкыбгъо гъэшІэгъонхэри форумым къыщагъэлъэгъуагъэх Темыр Кавказым, Москва, Ростов анэмыкІэу хэгъэгу зэфэшхъафхэм къарыкІыгъэхэри ащ хэлэжьагъэх.

«Газпромом» ишІуагъэкІэ

Къэрэщэе-Щэрджэс Республикэм шыпсэурэ цІыфхэм япро-цент 73,6-м газыр агъэфедэ. БэмышІэу «Газпромом» ипашцэу А. Миллерэ республикэм и Лышхъэу Темрезов Рэшыдэрэ зэІу-кІэгъагъэх ыкІи КЫЩР-м газым изэбгырышын зэрэщыпидзэ-жыгъэн фаем тегушылагъэх.

Мы уахътэм газ къызэрыкІорэ трубэхэр ГРС-у «Карачаевск» зыфиІорэм къыщегъэжыгъэу къалэу Теберда нэсыфэкІэ чІалъхъэх, псэолъэшІхэм ІофшІэнхэр шІэхуэ къаухыштхы. НэмыкІ чІыпІэхэми газыр зэрэщэлІэгъэн фэе Іофхэм афэгъэхьыгъэ зэзэгъыныгъи ахэм зэдашІыгъ. 2008 — 2011-рэ илъэсхэм республикэм ишъолъыр зэфэшхъафхэм газыр анэгъэсыгъэным «Газпромом» сомэ мил-лион 216-рэ хилъхъагъ.

Ащ нэмыкІэу, тапэкІэ республикэм спортивнэ площадки 10 джыри шашІынэу А. Миллерэ Р. Темрезовымрэ зэзэгъыгъэх.

(Тикорр.).



ОФМС-м и Къутамэ ипашэ игуадзэу, подполковникэу Оленин Сергей Виктор ыкьор.

ТищыІэныгъэ къытшІухэхъэх

«Къакъыр лъапсэ хуштыр таджикхэм дызгъэтыкІи дызгъэгъэчъыхагъэти, пыутэу къысфидэкІыгъ» е «узбекхэр къасщэхи, унэр зэтырызгъэлъхыагъ» зыІорэ цыфхэм уарехыылэ. Унэ зэтетышхохэр зыщашІырэ чыплэхэми Іоф ащашІэу узбекхэр, таджикхэр алуолъагъох. АнапэхэмкІэ мыщ шыпсэурэ лъэпкъхэм: адыгэхэм, урысхэм, ермэлхэм, нэмыкІхэми афэдэхэ-пышъ, зыплэгъэхэкІэ зэрэузбекхэр е зэрэтаджикхэр къэошІэ. Унэ зэтелъхаными, раствор дэкІэными, кІэшэ-дэпкъхэр кІэижыгъэнхэми, кафель идзэными — зыфэмылазэхэ шымыІэу къыпщэгъэху. Хъыз-мэт Іофхэри зэшІауахы, гъогухэр апхъэнкІых, агъэ-къабзэх. Сыдэу щытми, къыныгъо е «шІой» зыхэлъ ІофшІэнхэм мыхэр афэгъэзагъэх. АгъэцэкІэрэ Іофым тэфэшт уасэу ралуалІэрэр зэрэпыутым къыхэкІэу узбекхэр е таджикхэр бэмэ агъэлажэх, шыпкъэ, нахъ осэ ин фаехэкІи зэрарамытыштыр зыгъэлажэхэрэм къыхагъэщы. Зыфэмылазэхэ шымыІэу къызэрэпщэгъэхурэмрэ ашІэрэр пыутэу къызэрэдэкІырэмрэ ягугъу къэтшыгъ. Адэ сыда Іофыр зытет шыпкъэр?

Пыут псэури дэгъун ылъэкІышта? Узбекхэр, таджикхэр куп-купэу нахьыбэрэмкІэ зэхэтых, зырыз-ІурытІоу зэрэплэгъуштыр мэкІэ дэд. Урысыем бэшІагъэу шылажэхэрэмрэ къэкІогъакІэхэмрэ яІофшІэнхэр зэрагъэцэкІэхэрэр зэфэдэп. ЯгъэшІырэр пыутэу ыкІи дэгъоу утэфэн плъэкІышт, джащ фэд пыутэу ыкІи мыхъатэу, мыдэгъоу къычІэкІыштыр. Къакъырыр е унэр зэте-зылъхъащтыр, цыхъэ зыфэпшІыштыр тэрэзэу къыхэкІышун фае.

Советскэ Союзыр щыІэ зэхъум Узбекистани, Таджикистани, нэмыкІ республикаби ащ хахъэ-щтыгъ, ахэм азыфагу гунапкъэхэр щызІлухыгъагъэх — узыфа-ем тыди уклъоштыгъ. Ау зигугъу къэтшыгъэ цыф лъэпкъхэм анапэхэр тикъалэхэм, тикъуаджэхэм ащ фэдэу ащыплэгъуштыгъэхэп. Уапэ къызыщифэщтыгъэхэр дэ гарнизонхэм къулыкъу ащызыхъынену къащэщтыгъэхэр ары нылэп.

Джы непэ Іофыр зытетыр нэмыкІ, Урысыем ичІыплэ псэути ащыолъэгъух мыхэр. Тхъауха-кІэм ыгъэтэдджыр тхъацум узы-фэмысакъыкІэ къызэрыкІырэм фэдэу узбекхэр, таджикхэр ячІы-гухэм арымыфэжъху къыпшІэ-пшІыкІыгъэх, ау бэгъуагъэхэкІэ арэп. Советскэ Союзыр зызэхэтэ-къожым яреспубликэ кІоцІхэм лэжъапІэхэр шычІанагъэх, тхъа-мыкІэ хуыгъэх, ныбэм, гъабІэм къырифыжъагъэх. Урысыем лэ-жъапІэу къыщахыхэрэр Узбе-кистан, Таджикистан гъомылап-хъэхэм уасэу ащыряІэхэм ате-лытагъэмэ, шІуклае мэху.

«Трудовой мигранткІэ» зэджэгъэхэ купхэм лыи хэкІотагъэхэри ныбжыкІэхэри ахэтых. Апэрэ пшъэрлыгъу яІэр Урысыем ахъ-щэ къыщагъэхъэнышъ, унагъоу къызэрыкІыгъэхэм афагъэхыныр ары. ЛэжъакІо къызыкІохэкІэ, чыплэу зэрыфэхэрэр, ІофшІэнэу агъотырэр зэкІэми зэфэшъхъаф.

Узбекистан къыкІыгъэ зэшъхэгъуситІур зыгъэпсэфыпІэ чыплэу псыхъо Іушъом Іутым щэлажэх. Лыр зэрагъэжъэшт пхъэр акъутэ, шагур, унэхэр агъэ-къабзэх, хэкІыр Іуахыжы — ашІэн пае къанэхэрэп. Мыщ щэ-псэху ыкІи щэшхэх, лэжъапІэ гъэшІэгъон къамылэжымы, унэ фабэ исых, ашхыни агъоты.

Краснодар шэпІэ-зыгъэпсэфыпІэ комплекс тыркухэм шашІы зэхъум, Таджикистан къыкІыгъэ купышхуи шагъэлажэхэщтыгъ. Фарфор-фаянс заводштыгъэм ызыныкІо рацунтхыкІыжыгъэу, а чыплэм шэпІэ-зыгъэпсэфыпІэ комплексыр шагъэуцущтыгъ. Заводым иобшежитие тыркухэмрэ таджикхэмрэ шыпсэуштыгъэх. ІофшІэным нэмыкІыкІэ уахътэрэ кІуачІэрэ амыгъэкІодыным фэшІ афэгыкІэштхэр, афэтхъа-кІэштхэр ыкІи афэшъэрхыжъащ-хэр афаубытыгъэху афагъэла-жъэщтыгъэх. Ахъщэ къагъэхэщт-мэ, амалышІухэр аратыгъагъэх. Шыпкъэ, а зы ІофшІэныр зэдэ-зыгъэцэкІэрэ тыркухэмрэ тад-жикхэмрэ ялэжъапІэ шІуклаеу зэтэкІыштыгъ, тыркухэм нахьы-бэу аратыштыгъ.

Урысыем шыпсэурэ бзылфы-гъэ бэкІаеми таджикхэр псэогъу-кІэ аштагъэху уаІокІэ. ГушыІэ-гъу сызыфэхъугъэ Мирали Тад-жикистан къыкІыгъ, ащ унагъо щыриІ, илъэс зауІэ хуыгъэу Уры-сыем шэлажэхъш, къыгъахъэрэр ишъуэ, сабийхэм афарегъэхы. Ау мыдыкІи бзылфыгъэ псэогъу щигъотыгъ, ащ иунэ шэпсэу. Бзылфыгъэм ыкьорэ ыпхъурэ унагъохэр яІэху шъхъафэу мэ-



Узбекхэм Іоф ашІэ.

псэху. Мирали апхъэрэ гъэсэ-ныгъэ иІ, университет къыухыгъ, ІофшІэни іІагъ, ау СССР-р зы-зэхэтэкъожым ямыщыкІэгъэжъ хуыгъэ. Джы чырбыщ унэхэр зэ-тезылъхъэхэрэм ахэту мэлэжъэ. Бзылфыгъэу зыхэсыр Мирали Таджикистан унагъо зэрэщыри-Іэм шыгуаз ыкІи ащ ыгъапэрэп. «Тэ тыхъулыфыгъэхэр зыфэлазэ-хэр ешъоныр ары, емышъофэхэ-кІэ мэл Іасэм фэдэх, аркъыр изы зашІыкІэ, тыгъужы мэхъух, къыбжэхэбанэх е жъэ зэдешъуа-гъэхэр зэзэожыгъ, Іофи ашІэнэу фаехэп. Сыда ащ фэдэр зэрэси-щыкІагъэр? Мирали лэжъакІу ыкІи ешъорэп, сэри ишІуагъэ къысэкІы, исабийхуэ ихэгъгу къыщинагъэхэри щызгъэгъушъ-хэрэп, къылэжырым щыщ афе-гъэхы, сыдэу щытми, тызэгур-рэлэ», — еІо бзылфыгъэм. Ащ къыІогъэ гушыІэхэм урагъэгу-пшысэ. Мыщ фэдэ щысэу къып-хын плъэкІыштыр зэп тіоп — ипчъагъэкІэ «эпидемие» нэшанэ-хэр къыштэхуэ ригъэжъагъ.

Джыр тэ тиадыгъ бзылфыгъэхэ-ми таджикхэм, узбекхэм псэогъу афэхъугъэхэр къызэрэхэкІыгъэ-хэр ары. ДэкІогъацІэр яІэу ежъ-хэм хуылыфыгъэхэр къалъэхэсых. Таджикихэри узбекхэри цыфых ыкІи быслъымэнных шъхъаеи, абзэкІи яхабэкІи тэ, адыгэхэм, къытпэблагъэху щытхэп. МакІэ тызэрэхъурэм къыхэкІэу адрэ



Узбекхэм Іоф ашІэ.

гъэгоу сыкызыркъыгъэм шэн-хабэу щытиІэмкІэ къэпщэн зы-хуыкІэ, пшъашъэм пшъэшъэгъэ-тэджыпкІэ (калым) лыптын фае. Ащ шэкІ зэфэшъхъафхэри, ахъ-щи — бэ хахъэрэр. Таджики-стан ІофшІэн щызгъотыгъэми, лэжъапІэр цыкІу дэдэшъ, пшъэшъэгъэтэджыпкІэр сфэ-угвоиштэп, мыщ сыщылажэхэу къызгъахъэрэр зэлугъэкІэнышъ, къэсщэшт.

«Трудовой мигрантхэр» нэ-мыкІ къралыгъо кыкІыхуэ тых-хэгъэу къызыкІохэкІэ зэрэзе-кІонхэ фэе законхэр шыІэх, ахэм защыдгъэгъознэу ОФМС-м иот-делэу АР-м шыІэм ипашэ игуа-дзэу Оленин Сергей Виктор ыкьом зыІудгъэклэагъ ыкІи упчІэ зауІэ еттыгъ.

— Урысыем Іоф шашІэ ашІоигъоу «трудовой мигрантхэм» къралы-гъо гунапкъэр къызэ-пачэу къызыкІохэкІэ, сыда апэ дэдэ ахэм ашІэн фаер, хэта зэкІо-лэнхэу щытыр?

— Къыхэгъэщыгъэн фаер «трудовой мигрантхэр» къызэ-рыкІыр къралыгъо хэм ялыгыгъэу зэрэзетэкІхэрэр ары. ІэкІыб къралыгъомэ къарыкІхэрэмрэ СССР-м хахъэщтыгъэ республик-хэм къарыкІыхэрэмрэ яфи-тыныгъэхэр зэфэдэхэп. СНГ-м иргражданхэр визэ ямыІэу тых-гъэгъу къэхъэшъух, екІыжы-шъух. Мэфиблым къыкІоцІ ахэр къызышъуцухэрэ чыплэм реги-страции шашІынхэ фае. Урысы-емрэ Украинэмрэ зэзэгъыныгъэу зэдашІыгъэм кыделелытэ Укра-инэм иргражданхэр Урысыем къызыкІохэкІэ, чэщ-мэфэ 90-м къыкІоцІ регистрации амышІэу исышъунху.

Игугъу къызэрэсшІыгъэу, къақлохэрэм мэфиблым къыкІоцІ ОФМС-м икьутамэхэм ащыщ зыфагъэзэнышъ, регистрации шашІын фае. Мы Іофым изэшІо-хын зыпшъэ дэлъ хуэрэр унагъоу е цыфэу «трудовой мигрантхэм» акІуачІэ къызыфэзыгъэфедэн, Іоф языгъэшІэн зыгу хэлъхэр арых. ЛэжъакІо къэкІуагъэм Іоф ышІэнэу фытыныгъэ къэзытырэ «патент» ыщэфын фае. патен-тым сомэ 1000 зы мазэм ыуас. АдыгеимкІэ кълэу Мыекьуапэ ОФМС-м иотделэу Калининным иурам тетым зыфэбгъазэмэ, ар щыпшІышъуштыр.

— КъызэрэзгурыІуа-гъэмкІэ, «трудовой мигрантым» Адыгеим ирайон гупчэхэм ащыщ горэм ОФМС-м икьутамэ щекІуалІэмэ, регистраци-ер щышІын ылъэкІышт, ау Іоф ышІэнэу фыты-ныгъэ къэзытырэ патен-тыр кълэу Мыекьуапа зыщигъэпсышъуштыр?

— ЗэрэхъурэмкІэ, ары, патен-тыр зыщагъэпсышъуштыр Мые-кьуапэ. Мыщ дэжыым къыхэгъэ-щыгъэн фаер «физическэ» ыкІи «юридическое лицо» зыфатІохэ-рэм пшъэрлыгъу, пшъэдэкІыжъу яІэхэр зэрэзетэкІхэрэр ары. Нэ-мыкІ къралыгъо кыкІыгъэ цы-фэу лэжъакІо къэкІуагъэм унагъо горэм ифэло-фашІэхэр егъэцэкІэ-хэмэ, ащ Іоф зыфишІэрэр «фи-зическэ лицо» зыфатІорэр ары. ЛэжъакІом фытыныгъэ къэзытырэ тхыльхэмкІэ ищыкІагъэр патен-тыр ары. Ау лэжъакІо къэкІуа-гъэм псэолъэшІ фирмэ горэм, рестораныи е нэмыкІ хэбзэ Іоф-шІапІэ Іоф щышІэ шІоигъомэ, ар зыфэлэжъэщтыр «юридическэ лицор» ары. Джашыгъум ищы-кІэгъэщтыр патентыр арэп, илъэс псаум Іоф ышІэнэу фытыныгъэ къэзытырэ тхыльхэр ыугъоинхэ, ыгъэпсынхэ фае. «Юридическэ лицом» нэмыкІ къралыгъо кы-кІыгъэ цыфхэм Іоф аригъэшІэ-ным фытыныгъэ къэзытырэ тхыль-хэр иІэнхэ фае. Джашыгъум лъэ-ныкьуйтІумэ зэзэгъыныгъэ зэда-шІынышъ зэдэлэжъэщтых. Армыр-мэ, законыр укьуагъэ хуышт.

— Законыр зыукъохэ-рэм пшъэдэкІыжъэ зэра-рагъэхъырэм тышыгуаз, сыд фэдиз тазыра ахэм атыралъхэрэр?

— «Юридическэ лицом» за-коныр зиукъокІэ, сомэ мин 250-м къыщегъэжъагъэу мин 800-м нэс тазыр тыралъхъа-шъуштыр. ЛэжъакІом Іоф ышІэнэу фытыныгъэ къэзытырэ тхыльхэр е регистрации имыІэхэмэ, со-мэ 2000-м къыщегъэжъагъэу 5000-м нэс тазыр тыралъхъа-шъуштыр ыкІи Урысыем рагъэкІы-нышъ, ихэгъэгъу агъэкІожыи аІъэкІышт. ШъунаІэ зытешъудзэ-щтыр нэмыкІ къралыгъо кыкІи лэжъакІо къэкІуагъэр шэн-щэфэ-ным, пшъэрхыан Іофым ахэтын зэрэфимытыр ары. Ащ фэдэхэм законыр зэраукъорэм щэч хэлъэп.

— ТызыгъэгумэкІырэ упчІэхэм аджэуап къызэрэптыжыгъэмкІэ тхъауегъэпсэу.

ХЪАРЭХЪУ Мурат.

Социальнэ щылакӀэр анахь шъхьалэу къэнэжьи

Адыгэ Республикэм и Парламент зичэзыу япшэнэрэ зэхэсыгъоу тыгъэгъазэм и 14-м илагъэр къызтӀышӀы. ТшӀэрэп ар къыдалытагъэми, ауми а зэхэсыгъом зигъоу щыт Ioфыгъо цӀкӀ депутатхэр щы-хӀплӀагъэх, апэрэ ыкӀи ятӀонэрэ хӀплӀагъухэм ателытагъэху закон пшыкӀуплӀ щаштагъ. Соци-альнэ лъэныкъор апэ зэритэу, а эпстэумэ респу-бликэм ищылакӀэ нахьышӀу шыгъэным епхыгъэ Ioфыгъохэр агъэтэрэзых. Пстэуми апэу ар яплӀагъушӀэцт кыхьашт 2012-рэ илъэсымкӀэ ыкӀи ащ къыкӀэлъыкӀоштхэ 2013 — 2014-рэ илъэсхэмкӀэ Ады-гэ Республикэм иреспубликэ бюджет ехьылӀэгъэ за-коном, шӀокӀ зимыӀэ медицинэ страхованиемкӀэ Адыгэ Республикэм и Территориальнэ фонд а илъэс дэдэхэм ателытэгъэ ибюджет ехьылӀагъэм, сабыибзэ илӀэ унагъохэм унэ ашыным ыкӀи унэгъо IэпылӀэгъу хьымзэтым апае ыпкӀэ хьмылӀэу чыгу Iахьхэр ятыгъэнхэм ехьылӀэгъэ законом, нэмыкӀхэм. ЫхэкӀэ зэхэушъхьафыкыгъэу ахэм такъыщытегушӀыцт.

ибюджет зыфӀэдыр ыкӀи ащ нэшанэу илӀэхэр, фондм иадми-нистратор шъхьалӀэхэр, бюджетм къыкӀуапӀэу илӀэхэр, нэмыкӀхэр. Аухэсыгъэ законм иапэрэ статья къызэриорэмкӀэ, кыхьашт илъэ-сым фондм ибюджет кыӀэкӀэ-хьашт сомэ пчъагъэу прогноз-хэм зӀкӀэмкӀи агъэнафӀэр сомэ миллиардрэ миллион 935-рэ мин 493,9-рэ. Ащ шыщӀу шӀокӀ зимыӀэ медицинэ страхованием-кӀэ Федеральнэ фондм кыкӀы-рэ мылӀкоу республикэм и Тер-риториальнэ фонд ибюджет кы-ӀэкӀэхьаштыр сомэ миллиардрэ миллион 785-рэ мин 928,9-рэ. Адрэр чыпӀэм къыщагъошты. Фондм иIoфшӀэн зыпкыты-ныгъэ нэшанэ хэлъэу зэхэцгъэ-

лион 960,4-рэ къазэрэIэкӀэхьа-гъэр. 2010-рэ илъэсым джащ фӀэ-дэ ипӀалӀэ ехьулӀэу зэрэщыты-гъэм ар ебгъапшӀэмэ, ахьщӀэу кыхьэкӀыгъэр сомэ миллион 684,4-кӀэ нахьыб е планыр про-центи 130-м нэсэу агъэцӀэкӀэ-жыгъэ.

Чыгу Iахьхэр ятыгъэнхэр

Джы кӀэкӀэу зигугъу къэтшӀышты республикэ законм бӀшӀагъэу ежэщыгъэхэр къытхэтхэу къыт-шӀошӀы. АрышӀ, ыужкӀэ тигъэ-зет законыр зэрӀсаоу кызыхи-уткӀэ, шӀоигъоныгъэ физиIэхэм анаӀэ тырадзэныр зэрӀнахь дӀэ-гъур агу къэтгъэкӀыжьи. Бэмэ зэхэцгъэщытн сабыибзэ илӀэ унагъохэм зычӀэсышты унэ ша-шыным ыкӀи унэгъо хьымзэтым апае ыпкӀэ хьмылӀэу чыгу Iахь-хэр ятыгъэнхэ зэрӀфаер УФ-м и Президенту Дмитрий Медведе-вым къызэриIогагъэр. Мыш дӀэ-жыым политикэм зыфӀэбгъэзэн фаеу зэрӀхуэрр Совет хабзэм къыкӀэхьухьгъэ пстэуми агу къэбгъэкӀыжьиныу щытӀп. А лӀэхьаным, шьыпкӀэ, къалӀхэр хахьэщыгъэхӀп, ау къуаджэхэм фӀе пстӀухэм и унэ зышашышты чыгу Iахьхэр ыпкӀэ хьмылӀэу аратыштыгъэх. Джы ыпкӀэ хьмы-лӀэу куп горэхэм чыгу Iахьхэр аратыху гъӀпсыгъэныр лӀыхьужь-ныгъэ зехьэгъэныр фагъадэ.

Сыдэу щытми, зигугъу къэт-шӀырэ законм зэригъэнафӀэрм-кӀэ, къэралыгъо ыкӀи муницип-альнэ мылӀкухэм ахэхьэр чы-гухэм ашышхэм кӀахьхэр чы-гу Iахьхэр зэгъогогъу граждан-хэм бӀджэндэу аратых торгхэр зэхамыщӀэу ыкӀи зыщаратышты чыпӀэм пӀшорыгъэщӀэу граж-данхэр къегъэзэгъыгъэнхэр имы-щыкӀагъэу зычӀэсышты унэ ша-шыным ыкӀи унэгъо IэпылӀэгъу хьымзэтым апае илъэсипшӀ пӀа-лӀэ илӀэ. Нэужым чыгу Iахьхэр ыпкӀэ хьмылӀэу аратыжьи. Ау лӀэу тхылъ язытыгъэ цыфыр а чыпӀэм илъэситфым къыщымы-кӀэу щыпсӀэгъэу щытын фае. Аратышты чыгу Iахьхэр кадастрэ учетым хэгъуоцогъахӀэу щытын фае. ХэтӀа чыгу Iахь кӀахьы-гъэным ифитыныгъэ зилӀхэр? **Ахэм ашышхы зӀлӀ-зэшӀу** зэготха-гъэху аныбжыкӀэ илъэс пшы-кӀуим шӀомыкыгъэ лӀфыгъищ ыкӀи ащ нахьыб зилӀхэр, е зиза-кыоу псезуэу сабыищ е ащ на-хьыб (ыплӀужышты алыхыгъэ-хэри зэрӀдыхэтхэу) зилӀхэр.

ИщыкӀэгъэ тхылъхэр, ахэр зӀпхьылӀэштхэр ыкӀи ифӀэшӀошӀ унашӀо зышӀышты органхэр за-коном егъэнафӀх. ШӀуедж, нӀлуасэ зыфӀэшӀушӀ законом.

Адыгэ Республикэм IoфшӀэ-нымкӀэ ыкӀи социальнэ хэхьоны-гъэхэмкӀэ и Министерствэ IэкӀэлъ къэбархэм нафӀ къызэрӀа-рэмкӀэ, сабыищ ыкӀи ащ нахьыб зилӀэ унагъоу тиреспубликэ щы-псезурэр 3460-рэ мэхьу.

НыбжыкӀэ парламентыр

Илъэс заулӀ хьугъэ Адыгэ Рес-публикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм НыбжыкӀэ парламент

зыщызэхашӀэр. Аужырэу Ioф зышӀэштыгъэм ипӀалӀэ икыгъэ-ти, къыкӀэлъыкӀошты НыбжыкӀэ парламентым хэтыштыр кыхьэ-хыгъэнхэм ехьылӀэгъэ конкурс зэхэцгъагъ. Мы Ioфым ехьылӀа-гъэу зэхэсыгъом къыщыгушӀыIэ-зэ Парламентым гъэсэныгъэм-кӀэ, наукэмкӀэ, СМИ-мкӀэ ыкӀи ныбжыкӀэ IoфхэмкӀэ икомитет итхьаматэу КӀэрэщӀэ Андзаур къызэриIуагъэмкӀэ, конкурсым хэлӀжыгъэхэ нӀбгыришӀэм ехьу-мэ тхылъхэр къарахьылӀэгъа-гъэх. Ахэм ахӀплӀэгъэхэ, нахь гъэ-хьэгъабэ зилӀхэр къахьыгъэх, НыбжыкӀэ парламентым хагъэ-ханху нӀбгырэ шӀкӀ комитетым къыгъэлӀэгъагъ. Ахэм янахьы-бэр еджӀпӀэ зӀфӀэшъхьафхэм ачӀэсых, Ioф зышӀэхэрри пӀэлӀэ гъэнафӀагъэкӀэ IoфшӀэн зимыӀэ-хэри ахэтых.

Аухэсыгъэ НыбжыкӀэ парла-ментым илӀэцт зэхэсыгъом тхьа-матӀагъор зезыхьаштыр шагъэнэ-фӀэцт.

Парламентым иджӀепсалӀэхэр

ТыкызытегушӀыIэрэ зэхэсы-гъом Парламентым иджӀепсалӀы-тоу УФ-м и Къэралыгъо Думэ-рэ УФ-м и Правительствэрэ афа-кӀохуэу шаштагъэх. Зыр алкоголь зыхӀэлӀ продукцием иIугъэкӀын зэрӀзэхэщӀагъэм, ятӀонэрр — кӀоохэм къаузырэ африканскэ емынэм пӀэуцужыгъэным ехьы-лӀэгъэ Ioфыгъохэм шӀпхьэшӀу ахӀлӀхьэгъэным афӀэгъыжьи.

Алкоголь зыхӀэлӀ продукциер зырызышӀэ шӀыкӀэм тетӀу зэрэ-IуагъэкӀырэмы пылӀ шӀахьхэр гъэтэрэзыгъэнхэм ехьылӀэгъэ джӀепсалӀэм къытегушӀыIэзэ, Парламентым бюджет-финанс ыкӀи экономикэ политикэмкӀэ икомитет итхьаматэ игуадзэу, де-путатэу КӀэрмыт Мухьдинэ къы-зэриIуагъэмкӀэ, 2009-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 27-м номеру 374-ФЗ зытетӀу аштӀэгъэ Феде-ральнэ законм алкоголь зыхӀэлӀ продукциер зырызышӀэ шӀыкӀэм тетӀу IугъэкӀыгъэным пӀае сатыу-м пылӀхэм хабзэм кыӀахьхэр ли-цензиер агъэфедафӀкӀэ илъэс кӀэс къэралыгъо пошӀинэу сомэ мин 40 атын фаеу егъэнафӀ. А кыныгъор нахьыбэмкӀэ зэхэзы-шӀэхэрр къоджэ, къутыр псэ-ушӀэхэм адӀт тучанхэр ары. Биз-нес цыкӀлүмрэ сетевой предпри-ятиехэмрэ зӀфӀэбгъэдэнхьшӀ, зӀ-кӀэри зы шӀахьхэ ибгъэуцонхэр тэрэзӀп, сыда пӀомэ сатыушӀы-пӀэшхохэм нэмыкӀ фӀэгъэкӀотэны-гъэхэри ялӀх. КӀэкӀэу къӀопон хьумэ, джы зэрӀгъэпсыгъэм са-тыушӀыпӀэ цыкӀлүхэр зэхэцгъэ-кӀогъэнхэм ыкӀи сетевой пред-приятиехэм монополиер ятыгъэ-ным фешӀх.

Джа гумэкӀыгъор дӀэгъэзы-жыгъэным ищыкӀэгъэ Ioфыгъо-хэр зехьэгъэнхэм пӀае Адыгэ Рес-публикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм федеральнэ гупчэм ипа-щӀэхэм джӀепсалӀэкӀэ зафигъэ-загъ.

Парламентым изэхэсыгъо нэ-мыкӀ Ioфыгъохэми щӀахӀплӀагъэх, ифӀэшӀошӀ унашӀошӀхэр ашыгъэх.

СЭХЪУТЭ Нурбий.

СурӀтыр тезыхыгъэр Iэшъы-нэ АслӀан.

Республикэ бюджетыр

АпӀрапшӀэ хэгъэуэфыкыгъэн фае бюджет законодательств-вэм ыгъэнӀфӀэр пӀалӀэм ехьулӀэу 2012-рэ илъэсымкӀэ ыкӀи кы-кӀэлъыкӀошты 2013 — 2014-рэ илъэсхэмкӀэ Адыгэ Республикэм иреспубликэ бюджет ехьылӀэгъэ законыр зӀраштагъэр министр-эхэм я Кабинети Парламентми щытхьугъэкӀэ афӀлӀэгъугъэн зэ-рӀфаер. Арэу щытми, Парламен-тым бюджет-финанс ыкӀи хэ-бзӀлахь политикэмкӀэ икомитет бюджетым ипроект зэхэгуцо-кӀэ-гъӀпсыкӀэу илӀэм щытегушӀы-Iэхэ зэхьум финансхэмкӀэ мини-стрэу Долэ Долэтбый пчъагъэрэ къызэриIуагъэу, аужырэ илъэс-хэм федеральнэ бюджетым кы-кӀэу зӀкӀамыгъэкӀожьырэ мылӀ-коу республикэ бюджетм кыӀэ-кӀахьхэрр ренэу нахь макӀэ зӀра-шӀырэмы уигъэрэзэн ылӀэкӀы-штыцт. КъызэрӀтшӀошӀырэмкӀэ, икӀуныгъэ пыгъэ хэлъэу респу-бликэ бюджетыр агъӀпсын зӀра-мылӀэкӀырым ари зыкӀэ ителъ-хьапӀэу щыт.

Парламентым изэхэсыгъо апӀ-рэ ыкӀи ятӀонэрэ хӀплӀагъухэм ателытэгъэ гъэтэрэзыжьи-нху бюджет комитетым изэхэсыгъо игъо щалӀэгъугъэхэр щаухэсы-гъэх, бюджетым хагъэуцожьыгъэх. МылӀкум икӀэкӀуапӀэхэм ателы-тагъэу кыхьашт илъэсым ехьы-лӀэгъэ республикэ бюджетыр мы-рӀуштыгъэу гъӀпсыгъэу аухэсыгъ: прогнозхэм атегъӀпсыкыгъэу зӀкӀэмкӀи республикэ бюджет-тым икӀэкӀуапӀэхэр сомэ милли-арди 9-рэ миллион 84-рэ мин 774,4-рэ мэхьу ыкӀи ащ шыщӀу федеральнэ бюджетым кыкӀы-штыр сомэ миллиарди 4-рэ мил-лион 372-рэ мин 463,9-рэ; рес-публикэ бюджетым ихьарджхэр сомэ миллиарди 9-рэ миллион 220-рэ мин 948,6-рэ; респу-бликэ бюджетым шыкӀагъэу иIэр (дефицитыр) сомэ миллиардрэ миллион 361-рэ мин 174,2-рэ. Республикэ бюджетым ехьылӀа-гъэу финансхэмкӀэ министрэу Долэ Долэтбый зэхэсыгъом къы-щыгушӀыIэзэ зэрӀхыгъэуэфыкы-гъэмкӀэ, ыпӀэкӀэ зэрӀщытыгъэм фӀдэу, республикэ бюджетым ифедӀэхэм чыпӀэм къышӀахьы-жьырэ мылӀкоу къаӀэкӀахьхэрм икӀэкӀопӀэ шъхьалӀэхуэу къэнэ-жьи хӀбзӀлахьхэмрэ мыхӀбзӀ-лахь фӀдэхэмрэ къаӀэкӀорэ



мылӀкур, физическэ лицӀэкӀэ алыгъэхэррм фӀдэу къаӀэкӀахь-рэм техьорэ хӀбзӀлахьхэр.

Республикэ бюджетым нэша-нэу илӀэхэм зыкӀэ ахӀлӀытэгъэн фае тызхэт илъэсым аштӀэгъэгъэ республикэ законм тегъӀпсы-кыгъэу республикэ Гъогу фон-дым мылӀку пӀэугъэхьэгъэныр бюджетм статья хэушъхьафь-кыгъэу зэрӀщагъӀпсыгъэр. Кы-хьашт 2012-рэ илъэсым Гъогу фондм мылӀкоу хагъэхьа-штыр сомэ миллион 741-рэ мин 469,8-рэ мэхьу. Ар ыпӀэрэ илъэс-хэм агъӀфедӀэштыгъэм бӀкӀэ на-хьыб. АрышӀ, республикэ гъо-гухэм язытет тапӀэкӀэ хӀпшыкӀэу нахь дӀэгъу хьункӀи пшӀлӀхэнӀп. Республикэ бюджетм ехьылӀэ-гъэ законм ия 17-рэ статья зэ-ригъэнафӀэрмкӀэ, мазэ кӀэс цыф-хэм аратырэ ахьщӀэ тынхэр кы-хьашт илъэсым проценти 6-кӀэ индексацие ашыштых. Бюджет-тым игъӀпсыкӀэхэм къагъушӀы-Iэзэ, финансхэмкӀэ министрэм хигъэуэфыкыгъэ ыпӀэрэ илъэс-хэм афӀдэу джы аштӀэгъэ бюджет-ри социальнэ щылакӀэр гъэтэрэ-зыгъэным тегъӀпсыхьагъэу кы-зэрӀнэжьигъэр.

Медицинэ страхованиемкӀэ фондыр

ШӀокӀ зимыӀэ медицинэ стра-хованиемкӀэ Адыгэ Республикэм и Территориальнэ фонд ибюджет ехьылӀэгъэ закону зэхэсыгъом шаштагъэр зӀкӀэмкӀи статьипшӀ мэхьу. Ахэм агъэнафӀ фондм

ным фӀшӀ страховой запасэу илӀэн фаер зыфӀэдыри законом егъэнафӀ. Ар сомэ миллион 43-рэ мин 374,6-рэ.

Мэзибгъу отчетым къыгъэлӀэгъагъэхэр

ЫпшӀэкӀэ къызэрӀщытӀуа-гъэу, къызэтынкӀырэ 2011-рэ илъэсым имэзибгъу республикэ бюджетыр гъэцӀэкӀэжьи-гъэ зэрӀ-щыхьугъэм ехьылӀэгъэ отчетэу финансхэмкӀэ министрэм зэхэсы-гъом къышишӀыгъэми нафӀ къешӀыжьи бюджетыр социальнэ щылакӀэм нахь тегъӀпсыхьагъэу зэрӀщытыгъэр. Ащ ишыхьат со-циальнэ сферэм шылӀжьэрэ уч-реждениехэм яIыгъын мэзи-бгъум сомэ миллиарди 5-рэ мил-лион 48-рэ зэрӀпӀуагъэхьагъэр.

Джащ фӀдэу министрэм хигъэ-уэфыкыгъэ мэзибгъум къыкӀоцӀ республикэ бюджетм сомэ мил-лиарди 8-рэ миллиони 135,4-рэ кызэрӀэкӀэхьагъэр. Ащ шыщӀэу сомэ миллиарди 3 фӀдизыр чы-пӀэм къышӀагъоигъэ хӀбзӀлахь-хэм ыкӀи мыхӀбзӀлахь фӀдэхэм къатыгъ. Зэхэуытагъэу пштэн хьумэ, республикэ бюджетм икӀэкӀуапӀэхэр мэзибгъум про-цент 81,8-у агъэцӀэкӀэжьи-гъэх. Ащ нэмыкӀэу, Долэ Долэтбый хигъэ-уэфыкыгъэ сомэ миллиарди 3-рэ миллион 905,2-рэ илъэсым фӀдэу къахьыжьи фаеу бюджет-тым ыгъэнафӀэщыгъэмэ, мэзи-бгъум сомэ миллиарди 2-рэ мил-



СОВЕТ хабзэм илъэс 70-м ехъурэ тыгу етыгъэу тыфэлэжъагъэми, джынэс тымышлагъэу, цыфхэм арамь-луагъэу, зыфимытыгъэху шъэфэу къэнагъэр бэ. Еджагъэ тилэмэ цыфмэ ашлагъэп, мэщыгъэр зэрагъэклодыгъэхэм, ахэм ялофышлэгъэ ефэндхэр дащы-хи, кызырамыгъээзжыгъэм тытегушылэн тыфитыгъэп.

Урыс-Кавказ заоу илъэси-шъэрэ клуагъэми тырыгушы-лагъэп, етлоллэни тшлагъэп. А зэо мэхъаджэу тилъэпкъ изы-

гъанэу, кышчырилотыкыгъэх Нэгъуцу Долэт итхылъэу «Хъаджыкыо». Мыгу Хъазизэ итхылъэу «Сикъуадж» зыфило-рэм чекистхэм, бзылфыгъэ цлэрылохэм, колхоз зэхэщэгъум къуаджэм кышчыгъэхэм, нэмык люфыгъохэм афэгъэхы-гъэ къэбархэр кыдэхъагъэх.

Джащ фэдэу къуаджэхэу Къэбыхъаблэ, Пшыжъхъаблэ, Хъатыгъужыкыуае, нэмык-хэми афэгъэхыгъэ тхылъхэр кыдэкыгъэхэу шылэх. Дэгъу-ба адыгэ къуаджэ пэпчъ фэгъэ-

Сшыхэри, сэщ фэдэу, клонхэ алъэкыгъагъэп. Гукъаор а чыплэм зэрэщыпсэугъэхэри, зэрэщагъэтылыжыкыгъэхэри зэрамышлагъэр ары.

Нэужым Калужскэм кы-кыжыкыи, къуаджэу Бжыкы-кыоаклэм Ацумыжъхэр кыкы-жыгъагъэх. Цыф зэхэхэ гор-рэм хэтхэу, Ацумыжъхэри ах-хъагъэхэу, къоджэдэхэр гушы-лэклэ зэпохэу рагъэжъагъэ. На-хыжъхэм ащыщ къэгущыли, зэклэплыхъэгъэе клалэм ри-луагъ: «Арэп, ужэ кыдахъэрэр

джэхэм, ефэндхэм, динлэж-хэм ясатырэхэм Мыгу Мурат-ефэндэми, ащ ыкыоу Хъази-зи яфэшшошэ чыплэ зэрэща-мыубытыгъэр Мыгу Мурат-ефэндэми инысэ шыпкыэу, Хъазизэ ишъхъэгъусэу Мелэч ыгу къемыон ылэкыгъэп.

Яти ыкыуи, статьям зигугъу кышчашыхэрэм афэдэу, ягу-гу зэрэщылыжыкыи шлушлэгъа-бэ ялагъ, цыфхэмклэ, къоджэ люфхэмклэ, дин люфхэмклэ зэ-блэжыштыгъэхэп.

Мыгу Мурат-ефэндэми Уджыху Аскъалрэ Къэбэртэе тлуаклэм (Налщык) дэтыгъэ медрысэр Адыгэ хэкумклэ апэу къэзыухыгъэхэм ащыщыгъэх. Медрысэр апшъэрэ еджаплэ-хэм арагъаппшэщыгъ, шлэны-гъэ дэгъухэр ащ кычлэхы-щыгъ.

Медрысэр кызыеухым ыуж Мыгу Мурат-ефэндэми къуа-

гъэр. Ащ изакъоп, цыгъо-шхалэу тхыгъэм илэхэм ате-тхэгъагъэхэр зыпкъ игъэуцо-жыгъэнымклэ Абу ащ люфы-шхо дишлагъ.

1914-рэ илъэсым Кубань хэ-кум ипашэ динымрэ адыгэ тхылъымрэклэ аригъэуплэ-кыгъэ нэбгырэ 29-м Аскъалэ анахь лазэу къахагъэщыгъагъ. Аскъалэ Муратэ фитхыгъэ писъмэм иятлонэрэ нэклубгъо «Адыгэ пачыкыгъэмэ ягъыбзэ» тетыгъ. Усэм хэлэзыхъажы-гъэ къодыеп Абу, Лъэцэрыкыо Хъамидэ илэпэрытх тхылъэу «Адыгэ лэдыбят угъоигъ» зы-филорэм дэт усэхэм ащыщхэр джырэ тхаклэм тетэу клитхы-кыжыгъэх. Ахэм «Адыгэ па-чыкыгъэмэ ягъыбзэ» пшыналъэ-шхоу 1923-рэ илъэсым ытхы-жыгъагъэри ахэтыгъ. Тексти-лур зэригъаппи, яфэшшошэ шапхэм ригъэуцожыгъэх.

Мыгу Мурат-ефэндэми Гъо-бэкъуае агъэклуагъэу, ислъам диным ыгу етыгъэу, хэшлык дэгъу фырилэу рылажъэу зы-щыдэсыгъэ уахътэм Уджыху Аскъалэ клэлэ губзыгъэу, хэ-бзэжыкыи, хэбзаклэми хэшлык афырилэу, ныбжыкылэхэмклэ клэщаклоу чылэм дэсыгъ.

Аскъалрэ Муратрэ ягушы-саклэрэ яеплыкылэхэмрэ зте-мыфэхэу кыхэкыштыгъ. Хэ-бзэжъэу теклырэмрэ хэбзаклэу революцием кыхыкыи ылтэ-кыштымрэ зэрагъаппшэхэу, ало-хэр зэтемыфэхэу, амакъхэр лэтыгъэу зэдэгущылэхэу ху-щыгъэ. Мыгу Мурат араб тхаклэр зэришлэрэр Уджыху Аскъалэклэ гушлогъошхуагъ. Зэдэккыи люфхэмклэ мышъха-хэу Аскъалэ кыдедэштыгъ, люф зэдэшлэщыгъ.

Мурат-ефэндэми зэрэгъгу-бжыгъэхэу зкларыкыжыкыи, мэфич зытешлэм зэрэзэшлу-жыгъагъэхэр Мыгу Хъазизэ (Муратэ ыкыо) итхылъэу «Си-къуадж» зыфилорэм тхыгъэу дэт.

Мурати Аскъали тикультурэ, титарихъ хэхъоныгъэ рагъэ-шымэ ашлоигъоу яшгыпкъэу лэжъагъэх.

«Адыгэ пачыкыгъэмэ ягъы-бзэ» зыфэгъэхыгъэр адыгэ лъэпкъ мамлюкхэм къахэкы-гъэхэу Египет ипачыкыгъагъэ-хэм ятетыгъо тхъамыклэгъо-шхоклэ зэраухыгъагъэр ары.

Муратрэ Аскъалрэ зэгуры-люныгъэ язымыгъэшлыщтыгъэр гыбзэм оредышъо шъуашэу илэщтыр ары. Аскъалэ гыбзэр «Хъаджрэтмэ яорэд» зыфи-лорэм иорэдышъо тетмэ нахы-шлоу ылытэщтыгъ, Мурат-ефэндэми араб оредышъор на-хышлоу, нахъ шъуашэу кы-хыштыгъ. Аскъалэ писъмэу ытхыгъэм иджэуап Мурат-ефэндэми кыфитхыжыгъа-гъэми, гъэнэфагъэп. Мурат-ефэндэми ислъам диным ифэмэ-бжыкымэхэм дахыкыштыгъэу, Аскъал-ефэндэми шылэныгъэм зэхьокыныгъэу кыхэхъухъэ-хэрэм нахъ адебгъэштэныр шлотэрэзыгъэу урагъэгупшысэ. Арэу щытми, тлэми ящылэк-клэ, ягумызэгъагъэклэ, зы-шъхъамысыжъхэу цыфхэм зэрафэлэжъагъэхэмклэ тари-хым хэхъагъэх, якъэбархэр непи кытлэлэсыжыкыи.

Джары негъэрэ мафэм кы-зыдихыгъэ нэшэнаклэхэм, шлэм фэлажъэхэмэ, гъогур къафызэлутхын зыкыфаер.

МЫГУ Мелэч дэгущылагъэр ШЪАУКЪО Аслъангуащ.

Охътаклэм къызыдихыгъэ нэшэнаклэхэр

тэкъухъагъэм икыбархэр нахъ игъэклотыгъэу ашлэнхэм пае люфым ыуж джы ихъажыгъэ-хэр илъэс 60-м ихъанэ-гъунэ итхэр ары. Ахэм къэбар кызы-клэрахын алъэкыштыгъэ на-хыжъхэр шылэжъхэп. Ахэри, опсэуфэхэ фитыгъэхэп лъэп-кым кырыкылауагъэм рыгушы-лэнхэу. Урысхэм ял мыщ фэдэ гушылэжъ: «Иваны, не помня-щие родства». Джащ тыфэдэ тэри, блэкыгъэ уахътэм кы-щытшышлыгъэхэм шъхъэи-хыгъэу тарыгушылэн тлэккы-щтыгъэмэ, тьклэупчлэн, тылгы-хъун тыфитыгъэмэ, лъэпкъ та-рихыкыи кырыкылауагъэр нахъ тшлэщтыгъ.

Арэу щытми, блэкыгъэ уахътэр негъэр мафэм езыпхы-рэ цыпэ горэхэр къэнагъэх. Ахэм ащыщ чылэм кышчы-хъурэ-кышчышлэрэ пстэури зы-датхэщтыгъэ тхылъхэу кыд-нэсыжыгъэхэр. Ахэм «амбар-ная книга» аралоштыгъ, лы лу-шхэу къуаджэ пэпчъ адэсыгъэ-хэр ары зытхыштыгъэхэр. Къэ-хъугъи, лэжыкыи, пшэрыкыи, пшынауи — чылэм кыдэхъуа-гъэр зэклэ а тхылъым датхэ-щтыгъ.

Бэрэтэрэ Рахъмэт ягъэу Хъадж-рэт ащ фэдэ тхылъэу ытхыгъа-гъэр зэрэщылэр тэшлэ. Ащ дэ-тхэгъэ мафэхэмклэ зэш-зэшы-пху нэбгырэ 8-м кызыщы-хъугъэ мафэхэр хагъэунэфы-кыштыгъэх. Джырэ уахътэми ащ фэдэ тхылъхэр зиунагъо илэхэр шылэх. Макъэ кытэ-жъугъэлумэ, тигопэщт.

Хъамбар тхылъхэм къаклэ-лыкылауагъэх къуаджэхэм афэ-гъэхыгъэ тхылъхэр. Гушылэм пае, Гышч Долэтрэ Пэрэныкыо Даутэрэ 1998-рэ илъэсым «Пчы-хъэллыкыуаи» ыцлэу тхылъ-кыдагъэкыгъ. Шапсыгъэ чы-лэу Хъаджыкыо кыдэхъухъа-гъэр зэклэ: цыф лушхэр, еджа-гъэхэр, лэпэсагъэхэр, нэмык-хэри, зынэмысыгъэ кымы-

хыгъэу тхылъхэр кыдэдгъэ-кыкыкыи:

Ащ пыдзагъэу къэлогъэн фае «самоиздатим» кызырэфэгъэ-зэжыгъэр, ари уахътэм кы-зыдихыгъэ нэшэнаклэхэм зэу ащыщ. Цыфхэм ежъ-ежыкыи атхыгъэ тхылъхэр кыдагъэ-кынхэу амал ялэ хъугъэ.

Щысэхэр джыри шылэх. Адыгэ унагъохэм ялэкыо та-рихъхэр аугъоижъхэу зэрэра-гъэжъагъэм уегъэгущло. Ла-къор кызытекыгъэ цыфыр, ащ кыхэкыгъэхэр, ллакъом хахъо фэзышлыгъэхэр, негъэ ятарихъ-лызыгъэкыуатэхэрэр лэкыо лъапсэу аугъоижъхэрэм къа-луатэ.

Нэшэнаклэу тигъашлэ кы-хэхъагъ адыгэ лъэпкъ пэпчъ чыгъ зыщыгъэтысырэ чыплэ тилэ зэрэхъугъэр. Джащ фэдэу уегъэгущло Урыс-Кавказ заор оклофклэ зыщыпсэуштыгъэхэ чыплэжъхэр адыгэ лэкыо зэфэ-шъхъафхэм кызырэхъагъэ-жыкыхэрэм. Мары бэмышлэу Къэлэшъаохэм Белореченскэ районым зыщыпсэуштыгъэхэ чыплэр кышчагъотыжыи, мы-жъо саугъэт шагъэуцугъ. Ащ дэжыкыи шызыхъагъэхэ ашылч, къаклэхъухъэрэ ныбжыкылэхэми арагъэшлэщт яллакыо итарихъ.

Къэтулауагъэм пыдзагъэу Мыгу Мелэч кызыхэкыгъэ лъэпкъэу Ацумыжъхэм ялэкыо лъагъо кызырэгъотыжыкыгъэми игугъу къэтшын. Ар Афыпсыпэ шы-псэурэ Ацумыжъ Чэримэ ыджэ-кыи (ятэшим ыкыо нахыжъ), ятэжъ пашъэхэм афэгъэхы-гъэу ышлэрэ къэбар чыплэмэ еупчылъ. Ятэжъхэр зэшитф зэ-рэхъуштыгъэхэр, ахэм ащыщэу щыр зэрэхъаджагъэхэр кызы-ригъэшлагъ.

— Сятэжъ зэшхэр Калуж-скэм дэсыгъэх, — къелуатэ Ме-лэч. — Ахэр Агуе лъэныкыом кырагъэкыгъагъэхэу къэбар-щыл. А чыплэм тикъэхалъэ зэрэщылэри джы сшлагъэ.

зэклэ сыда кызыкланлорэр? Тшымышхэр тхэсыхъ.

Ар зэхэзыхыгъэ Ацумыжъ-хэм шъхъакло ашлэ, чылэм кыдэкыжыкыи, Афыпсыпэ къэкложыгъагъэх, дамбэр зэлауытэу тлысыгъагъэх. А хъаблэм негъэ кызынэсыгъэм «хэкужъ хъаблэклэ» еджэх. Псыхъоу Пшызэ кышчегъэ-жъагъэу Афэпс нэсыфэклэ хэ-кужъ хъугъэ цыфхэм клэир зэ-рээлауытыгъагъэм фэшл ахэм «хэкужъ хъабл» арало-щтыгъ.

«Ахэр сэ джы сшлэгъэ къо-дый. Сыныбжыкыи сыклэлэ-жъэп, силлакыо кырыкылауагъэр еджаплэм сыкло зэхъум сшлэн (сагъэшлэн) фэягъэ. Нахыжъ тхъапша ащыгъум псаугъэр къэбар шыпкыэу ллакъом пылыр къаоложыкыи алъэкы-нэу!» — уахътэр зэрэблэдгъэ-кыгъэр ыгу къео Мелэч.

Мыгу Мурат-ефэндэри

Тызхэт илъэсым ичэпыогъу мазэ и 20-м гъэзетэу «Адыгэ макъэм» Нэхэе Рэмэзанэ къуа-джэу Джджэжъагъэ дэхэхэм ячылэ ефэндхэмрэ хъаджэхэм-рэ яшлушлагъэ зэрашымыгъу-пшэрэм фэгъэхыгъэ тхыгъэ кыыригъэхъагъэ. Авторым бэ зигугъу кышшырэр, бэ къо-джэдэхэм агу кыгъэкыи-жыкыи.

Гушъабэхэу, гуклэгъушыхэу, щысэтэхыплэхэу зэрэщыты-гъэхэр Рэмэзанэ къетхы, нэу-жым «Тшыгъушшэ пэтыгъэ Мы-гу Мурат-ефэндэми ыкыоу зи-дунай зыхъожыгъэ Хъазизэ» елошъ, статьям хэт.

Тхыгъэм кыфэдгъэзжышты-ми мар кызыхэтэгъутым ыуж тшлагъэп, агу «тшыгъушшэ пэ-тыгъэ» зыфилорэ гушылэхэм, хэт фэгъэзагъэхэми, цыфыр агъэ-лъаплэрэп, амыгъэпыутмэ.

Къуаджэм кыдэкыгъэ хъа-

джэу Гъобэкъуае агъакыи, илъэс пчъагъэрэ люф кышчы-шлагъ. Ащыгъум уифэшъуашэу алтыгъэм ары нэмык къуаджэ-узагъаолоштыгъэр. Гъобэкъуае-щылэзэ, 1926-рэ илъэсым ефэн-дым Хъазизэ кыфэхъугъагъ.

Совет хабзэр кызыдакыи ыуж ефэндхэр агъэтысыхэ зэ-хъум, Мыгу Мурат-ефэндэми ахэм ахэфэгъагъ. Ишъхъэгъу-сагъэр Гъобэкъуае дэсыгъэ лэ-штынэ Хъаджмэт-хъаджэм ыпху нахыжъэу Щащ. Ар бзылфыгъэ гъэсагъэу шы-тыгъ, Къурланым еджэщтыгъ, тхэщтыгъ, лытакли ышлэщтыгъ.

Хъаджмэт-хъаджэр сатыу-шыным пылгыгъэн фае, ар озыгъалорэр хъаджэр дэмысы-зыхъуклэ, ыпху щэфаклохэм товархэр зэрафитлупшыщты-гъэр, ышчагъэр зэритхышты-гъэр, ахыщэр зэрилгытэщты-гъэр ары.

Лэшынэ Хъаджмэт-хъаджэм ичырбыщ унэхъо Гъобэкъуае укло хъумэ, гъогу шъхъалэм исэмэгубгуклэ щытыгъ. Ащ охътэ зэфэшъхъафхэм унэм цагъэфедэрэ пкыгъоохэр ша-щэщтыгъэх, нэмык люфыгъо-хэмклэ агъэпсэолъагъ. Хъа-джэм иунэ зэкпырамыкышхоу бэрэ щытыгъ.

Мыгу Мурат-хъаджэм фэ-гъэхыгъэ къэбархэр тхыгъэ-хэм ахэтых.

«Адыгэ пачыкыгъэмэ ягъыбз» зыфилорэ пшыналъэу Шъхъэ-лэхъо Алыи иархив папкэ дэ-лэу Адыгэ НИИ-м Шъхъэлэ-хъо Абу кышчыгъотыжыкы-гъагъ. А гыбзэм оредышъоу фашыштымклэ Уджыху Ас-къалрэ Мыгу Муратрэ бэрэ зэнэкъокыуагъэх. Ащ фэ-гъэхыгъэ тхыгъэ Абу итхы-лэу «Шыпкыагъэр — шэтап-къэ» зыфилорэм кыдэхъагъ. Араб алфавитым техыгъэ адыгэ тхаклэм иамалхэр кызызлэ-гъахъэхэр ары Абу Уджыху Ас-къал Мыгу Мурат-ефэндэми писъмэу фитхыгъэм зеджэшъу-



(КъызыкълъыкIорэр
тыгъэгъазэм и 13-м
къыдэкIыгъэ номерым ит).

Ячаныгъэ гъэшIэгъон закIэу зэхэлъышъ, тхъагъо хэзгъуатэу салъэплъэ. «Мыщ фэдиз чан къызхэкIыгъэ лъэпкъыр зэкIэ зы чIыплъэу, зы къэралыгъуагъэмэ сыдэу хъуныгъа?» — сфэмыхъужьэу, бэшIагъэу сызгъэгумэкIыр упчIэр мырэхъатэу джыри сшъхъэ къелъадэ. Сыд шъулауа адыгэм инасып итэкхъагъэ зыкIэхъугъэр? ИцIыфышъхьы илIыблэнагъи дунаишхом тизы зыфэхъугъэр? Тхъэ Иофа, хъауми ежъхэм яИофа? ЦIыфым ежъ зеришIэжыштым гъунэ имылъу тигунэгъу лIыжым зеришIэжыгъэр сыгу къэкIыжыгъэ. Лъэпкъыжым икIэныжъ угъоижыгъуае, ари зэу щыщ. «Зыфэдэ мыхъурэ щылIэп» зыуагъэм ари щыгъуагъэп, «зызэриужыжыкIорэм фэдэуи заугъоижыгъын» зылогъэ лIы Iушыжым ижэдэкI акIылу къэхъужыи зыдгъэлэсжыгъэу, автобус шъабэм паромышхом сыришIэлэжыгъэ.

Хы ШIуцIэмрэ Мраморы-хымрэ псыкIэ зэпхыгъэх. Къухъэхэр тетхъу, шъуамбгъоу, кIыхъэу, хъоо-пщад хитIур ззыпхырэр. Ащ иджабгъукIи исэмэгукIи нахъ хъоо-пщад Стамбул къэлэшхор кIэрыс. Лъэмыдж шъэдэжъшIэу чэщи мафи зэпымыоу Иоф зышIэхэрэм джыри зы къахъхъо. ПсычIэгъымы гъогу пхыратхъу, цIыфхэр гупсэфэу рызэхъанхъу. Мраморыхъу Бурсэ зыпэмычыжэм Iэнтэгъу уфэгъэхэм афэдэхъу хэщикIыгъитIу иI. Нахъ хэщикIыгъэ хыкумэр къэуухъанкIэ чыжъэ хъазырышъ, паромкIэ екIых. Къухъэр гум къэзыгъэкIыр паромышхом машини цIыфи хыкумэм зэпыришIэрэм гъуни-нэзи иIэп. Ечэндым мафэр еблэгъагъэми, паромыр къэгужъоштыгъ, иуахътэ блигъэкIыгъэу. МэщIусэу кIэлитIум къысфэгъэхъазырыгъэри сшъыжыгъэу, зыщысыдызеу Iум-пэм сшIыгъагъэми. «Ныбэр дэогъошху, сикIал», — тятэ къызэрэсишIэжыгъэри сыгу къэкIыжыгъэ.

Зыплъыхъэмэ плъэгъуштыр зэрэмымакIэр нэфэгъэ. АбзэкI гушIыгъэрэ зыплъыхъаIохэр хъоигъэх. Европэми, араб хэгъэгухъэми къарыкIыгъэхэр ягушылIаIэкIэ къасшIэщтыгъэх. Анэгухэр зэрэзэфэшъафхэм фэдэх, абзэхэри зетекIых. Бзэхэр афэзыгоштыгъэ Тхъэр зэфэшъаф шъыпкъэу ятагъэшъ, улазэмэ урихылаIагъ, къызыгурылорэм Тхъэр етагъ. Зэхышыр шъыпкъэу къыпшIошIымы, зэтэхъэхэрэп, ащIэкI Тхъэр хэукъагъэп, шъхъадж тефэрэр фигъэшъошагъ. Джыри сыгу къэкIыжыгъэ абхъаз кIалэхъу Тифлис къыщызеджэщтыгъэхэм зэпымыоу къысалоштыгъэр: «Шъо, черкесхэр, шъукыттекIыгъ, тэры шъуатэри шъуанэри, адыгацIэри тэры къышъуфэзыусыгъэри. Тилъэпкъи, тидини нахъыжъ». Сэри сакъыфызэкIа-кIоштыгъэп — зыгорэкIэ зэпырыгъэзагъэу къэшъоломэ?! Тэрмэ нахъыжъыр? Ащ фэгъэгъэхэп, къабжыбжыштыгъ, къаигъэ лъэпкъыба? Шъыпкъэ, бужым адыгабзэ ашIэу абхъазхэми чэчэнхэми Шами Иорданиеми сашылуагъ.

Абхъазхэм якъэбархэм бэу



Мэрэу Мустафа Бозбай Къат Теуцожъ къыфэгъушIо.
СэмэгумкIэ щытыр Нэгъой Яшар.

Тпэчыжъэ ыкIи тпэблэгъэ Тыркуер

ахэлъыгъэх Мысыр тыкыкIыгъэу, Китаими, Индиими тлъапсэ ащылъу, Тыркуери ахэм ащычъуи.

— Адэ Кавказ тыдэ щыла, бетэмалых? — сяупчIы.

— Кавказ ахэм ялгытыгъэмэ, ныбжыкI, — къысаложы.

Гъунэм нэтымыгъэсышъоу тилъэпкъ икIежъапIэ зэрэжы дэдэм тыкышъуцштыгъ. Джыри а гупшысэхэм сахэтыгъ, мээхъэ дэдэ хъугъэу къытэсылIэгъэ паромым къызэрэгужъагъэм пае кIэгъоажыгъэу тызырешагъэм.

Паромым иджэхъэу хъоопщоу сызтетыр псым пэблэгъэ дэдэшъ, къыстыреутхэ, сигъатхъэу хыжъ IэшIур къэсэщэ. Силъэпкъэгъухэм тIысыпIэкIэ Бурсэ къэлэшхом пэблэгъэ чыгухэр къызыхаххэм, хыкумэр лъэсэу къаухъагъэу сегуцэфагъ. Мылъку зымылэм иамапыр лъэсыр арыти, ауштэу ашъхъэ рагъэхъэгъэн фай. Мэфэ заулу сыкызыэрэтыгъэм бжъэдыгъу чылэхэм сызэрэхэмыхъагъэр фэмыфыгъэкIэ зыфэслъэгъужьэу сызэплъэкIыжыгъэ, ау Мраморыхым ичэщIунокI чыжъэкIэ къыхэцIыукIэу нэпкъэу тпэчыжъэ хъуэрэм фэшъаф хэслэгъуагъэп. Сыгу зэбгъэжъэу къысшIудэоягъ гъобэкъоужъ горэм сызэрэIумылъагъэм симыгъэрэхъатэу. Адыгэ-абхъаз лъэпкъхэм зы лъапсэ зэрIэр нафэ. Абхъазхэр абзэкIэ зэдэгущылэхэ зыхъукIэ, адыгабзэкIэ къэгущылэнхъу сажэщтыгъэ, ау афэмыгъэхъоу, кIамагъахъэу къысчэхъути, сыгу ябгъэщтыгъ, адыгабзэр ащыгушIагъэу сырегъэгъуафэти. Тыркуем нэрылгъэу къышысфэхъугъыкIыгъэм инахыбэр зэрэады-

гэр. Кавказ цIыф лъэпкъэу, абхъазхэри зэрягъусэу, икIыгъэр зэкIэ зэхэубытагъэу адыгэхэм анахъ макI. Нахъ макIэм сыдэуштэу нахыбэр къыльтфын ылъэкIын? Абхъаз кIалэхэм къысалоштыгъэм иджэуап нэфэ шъыпкъэу сапашъхъэ итыгъ.

Паромым нэпкъым тызынегъэсым, шъхъадж ичIыпIэ автобусым щыуытыжыи, Стамбул къалэ теужырыгъ. Апч за-кIэкIэ пкIырапкIынуэ гъэкIэрэклагъэу сызэрысым сыгу къыгъэкIыжыгъэ тIанэ тхъамыкIэр шъхъаныгъупчъэ жъугъэкIэ автобус пстэуми зэряджэщтыгъэр. ЦIыфхэр абзэ фэзэщыгъэхъу къысшъхъунэу игъо симыфэзэ къаIублагъэу тыркубзэм ратIупщыжыгъэми, згъэшIагъоштыгъ ыгъатхъэхъу зэрэрыгущылэхэрэр. Къэбзэ-шIоркыер зэхэсфынэу сшIэрэп, бэшIагъэу тыркубзэр стхъакIумэ итми, азербайджанхэм Тифлис сашыдеджагъэба. Сыгу къео бзэ хъарзынэм сызэрэфсэмэгур, ауми тIэкIу-шъокIухэр къызгургурэхъэшъ, сидуапэу сыкIэдэ-лукIы. Къыгъэ дэдэу сакъышымыхъунэу зэкIэ къызгурылуашъор къызтесэгъао. КъызгоскIэлэ тегъэпсыхъэгъэшхор адыгэ нэгъу, IугушIукIэу зыгорэхэр къысфелъатэшъ, къызгурымылорэми седэлъу. Адыгэ нэгъу къысшъхъунэу, бзэмылоу сылопIыхъэ. Бэ тесымыгъашIэу кIэлэшхом зэхэзгъэхыгъ.

— Русия, Кавказ, черкес,

муслым, — арыти быслъымэн хэгъэгухэм сызыкIокIэ ясIо хабзэр.

Ащ буж ситыркубзэ зэрэ-

хэлъэтырэ бгъагъэхэмрэ машинэ кIэракIэу тызIукIэхэрэмрэ зэпэсплъыхъэхъу сыублагъэ. Емзэщ симафэба зыплъыхъанымкIэ къэзгъэшIагъэм? Гъогу джыджыохъу тызэрычъэрэм уигъэсысырэр, «сысыс» макъэу тызэрысым пылукурэм уеззщырэп, теушхуагъэу игъогу хэгъэкIы. Зэпэсплъыжыгъэр гъогу хъоо-пщадм тет остыгъэшхохэм гулэхъу шъхъашъ къытфашIышъ, блэлъэтых. Уашъом сыдэплъышъ шIуцIаеу къытшъхъашыт. Къыблэ гъэмэфэ чэщым мазе жъуагъуи итэпышъ, нэки-псыкIыми, гохъы. ЦIыфхэм сынэлъу къафэсэгъэзжышъ сахэплъыхъэ. Адыгэ нэгъубэ ахэсэлъагъоми, зысэщылэ. СяупчIынкIи ескурэп, сакъыгурымылуахъомэ сэлэшъ. «Сыдэу дэгъуа бзэбэ пшIэныр, цIыф лъэпкъыбэмэ уадэгущы-лэныр» сшъхъэ къелъадэ. Хэтэрэ лъэпкъыи ыбзэкIэ удэгущы-лэмэ игуап, нэшIо-гушIоу къыпгэгъэкIы. Сыгу къэкIыжы — Библием итхэгъэ «Вавилон башнекIэ» зэдэжэгъэхэ унэр цIыфхэм зэгурылэжъэу, здырагъаштэу, зы бзэ алулэу лъагъу псэолъэшхор дашъэгъэу, дунаир зилэмырым къафидагъэп. Абзэхэри зэфэшъаф къафишIыгъ, зэгурылоныри чIаригъэнагъ, унэ лъэгэ шIыныри зэщигъэжъагъэ. Мэхъанэшхо зыхэлъ къэбарыри къалгынигъэсыгъ. Дунаир къэзыгъэ-шIыгъэм цIыфыри къыгъэ-шIыгъ, ыпкъыкIи, ынапэки дахъу, Iушэу ыкIи хъалэлэу, акъыли илэу, ау бзэ зэфэшъаф зэкIэми къаIуилъхъагъ. Бзэбэ зышIэрэм инасып, лъэпкъыбэ ишIушIт, агурылэшIт.

Нэзэжъу хъазырэу кавказ напэ зилэм тыркубзэр къегъэб-зэрабзэ, гушIылэу «Пегасусыр» къыхигъафэзэ. СфэмышIэу сеупчIыгъ, Кавказ зэрэбы-рэм гу лыстагъэу.

— Ары, Налщык сэбыбы,

— урысыбзэкIэ къысаложыгъ. — Сэри Краснодар сэбыбы, — сидуапэу есэлэжы, — «Пегасусым» секIужыын, — фы-хэсэгъэхъожы.

БзылфыгъитIоу нэлъасэ сызфисыгъэхэр Краснодар къэкIожых, «Пегасусым» тефэжыныхъу мэгулэх. Месхетинскэ тыркух, Бурсэ дэсых, Воронеж бэрэ шыпсэугъэх. Сэри симыжъо къуае хъужыгъэ, гъогогъу шIагъохэр згъотыжыгъэх. Зыр къопцIэ зтеулу-бэгъэ шъэф, од цыкIу, ыбзэгъу паупкIыгъэу, ыжэ цыс къыдэ-кIырэр. ЯтIонэрэр нэгъуф, Iэм-лъэм, батI-бафышху. Урысыб-зэм рыджэгъоу мэгушылэ. Краснодар нэсынхэшъ, етIанэ блэгъэ факIоу Воронеж кIоштых, ащфыгъэм гъуни-нэзи иIэ-пышъ, афызещэрэп. Сэри чырэу саубытыгъэшъ, шэрэхъ зыкIэт Iальмэкышхохэр зэрысагъа-щэх. Краснодар къэкIожыгъэр бзылфыгъэ щэфакIохэм сэ-мэркъэу къыздашIы.

— Шъузыунагъоу шъукъэ-лъагъо, шъузыуплъэкIушIтхэм хъатэу шъуагъэгумэкIышIтэп.

Сэри сясэмэркъэужы:

— Узыунэгъо шъыпкъэным фэшI, джыри шъузитIу щэкIэ, плIынэу арыба ислъамам къызэриIорэр?

— ТIуми езэгъ, плIымэ уязэгъыныр псынкIэп, тэ зэрэ-тизакъози тилIыхэр тэгъэкIээ-зых, — мэщыгъ сэмэркъэу-шылэу зил зыгъусэр.

Тыркубзэ зышIэрэ сигъого-гъухэм дэгъоу агъэфедэ, тырку кIалэхэм ясэмэркъэухъэ, чэм Iэлхэр зыщашыщтыгъэ Iэщ зэхэшыхъэгъэ зэхэушхыртагъэхэм афэдэхэм такъыхащи, тирейс дэгъоу тыкырашIэлэ-жыгъ. Самолетым ыкIэ дэдэ нэгъыришIымы тыщызэгосынэу хъугъэти, сыхъатырэ ныкьорэм гушIыныр шыдгъэтыгъэп, урысыбзэр къытIублагъэу. Зы-нэхэм анэмыкI шъхъатехъом къыхэмышхыхэрэми зжъу хъу-хэмэ, къызэхэкIыжыыхъэ зэрэ-шхырэр бушъэфыштыгъэп тисэмэркъэу ытхъакIумэ иIо-хэрэр игуапэу. Анекдотыбэ зышIэрэ батI-бафэу Урысыем бэрэ исыгъэм игъусэми къор-рэлъф-пхъорэлъфыбэ зэрIэр, шыгъыныбэ зэрафашIэрэр, яма-хъулыхъэри зэрэурысхэр къыс-филотагъ. ЦIыф лъэпкъхэр зэрэ-зэхэкIухъэхэрэр, аль зэхэха-нымкIэ пэрыохъу зэрэщымы-лэжыр къэнафэ, дунаир зэрэ-зэблэхъурэм ишыхъатыгъ, егъэ-зыгъэ хэмытэу. Мафэ къэс бгъэ-шIэгъон узэрэлуIлэрэм, шылэ-ныгъэм къыппигъохыштыр зэрэ-гъунэнчъэм уфигъасэзэ уре-гъэуцуалIэ. ЦIыфхэр зэхэхан-зэхэкIынымкIэ пэрыохъу ямы-лэжъэу, зылэжэщтхэри нахъ ма-кIэу зэрэхъугъэри бгъэшIэгъон зэрикьурэр, ащ нахъ шIэгъо-жыр къэчэн-дэкIонхэри нахъ жъугъэу зэрэрекIокIыхэрэми уамыгупшысэн плъэкIырэр. НахъышIум пая, хъауми Тхъэ Иофа, теубытэгъуай.

Сянэ нафэу сынэгъу къы-кIэуцэ:

— УшIтэрэба, сикIал, кило-метришIэу утетэу самолеткIэ убыбымэ? — гумэкIыштыгъ тхъамыкIэр.

— Уигъэсысырэр, тIан, щай тырагъашъо зэ тызифаеми ты-нагъэсы, — сесэмэркъэуштыгъ.

КЪАТ Теуцожъ.

(Джыри къыкIэлыкIошIт).



УИКЪУАДЖКЭ ЫЛЪАПСЭ УМЫГЪЭКЮДЫ

Зигугъу къэтшырэ къуаджэр Шыханчэрыхьабл. Зыдэщысыгъэ чыплэм джы шысыжэп. Икыгъэ лэшлэгъум ия 60—70-рэ илъэсхэм Теуцожь районым къитэджэгъэ хы Іэрышлэу Краснодар псыубытыплэкІэ зэджагъэхэм зыдихьыгъэм, неіэрэ Адыгэкъалэ дагъэтІысхьагъэм ащыщ.

Лъапсэу кыыхнагъэхэм язакъоп зэпхыгъэр. А чыплэм теплъэ дахэу илагъэр пщыгъупшэн плэкІынэу шытэп. Псэкупсэпсынэшхо дахэм инэкпк километритІу фэдиз икыхьагъэу тесэу, адрабгъумкІэ КармалинэкІэ заджэщтыгъэхэ мээгъэыгъэр щагухэм, хатэхэм блэгъэ дэдэу къякІуалІэщтыгъ. Къоджэ гузэгум зы урам шьомбгъошхо дэкІэу, нэмыкІ урам цыкІухэм Псэкупсэ нэкпк е мээым уарашалІэу, лэжэплэ, садшІэплэ, хьупІэ шьофхэу Къэлэкыб, Гъэхунэшху, Мэщхурай, КонгъэуцупІ, Маджыслыап иуашхь, нэмыкІбэхэр къешІыкІыгъэхэу къуаджэр шысыгъ.

Пэнэжыкыуае укыкІэу Краснодар укІо хьумэ Псэкупсэ телъ лъэмыджыр иублэплагъ. 1926-рэ илъэсым апэрэ гьучІ лъэмыджыр кызылэузыхыгъэгъэ Хьахьурэтэ Шыханчэрые илэпчэкІэ зэджагъэхэу Кармалинэ имэз зэнкІабзэу зэпызычыщтыгъэри мыщ кышежэщтыгъ.

А пстэуми нахь игъэкІотыгъэу нэуасэ уафишІышт мы къуаджэм кышыщхьугъэ тхэкІо цырыІоу Лъэустэн Юсыф итхыльэу «Джары икыэхьукІэр» зыфиІорэм.

АГЪЭКОЩЫ-ГЪЭМИ, ШЫНЭУ АЛЪЫТЭ

Загъэкощыгъэр илъэс 40-м кыехьужыгъэми, Шыханчэрыхьаблэ джыри шыІ, егъашІэми шыІэшт. Жыи, кІи, цыкІуи, ини зэфэдэу а чыналтэр къэзыбгынагъэхэми, Адыгэкъалэ кышыщхьугъэхэми алгы хэкІухьагъэу, агу хэкІагъэу ар ахэлъ. Ащ ишыхьатыбэ шыІ. Ахэм зэу ыкІи апэрэу ащыщ Псэкупсэ лъэмыджым пэмычыжэу къуаджэм, Хьахьуратэм илэпчэу якыегъэжэплэ шыпкыгъэхэм адэжэ, шадгъэуцугъэ мыжэо шІэжэ саугъэтыр.

Чылэ цыкІоу унэгъо 80 нахьыбэ зыдэмысыгъэм шыщэу 1941 — 1945-рэ илъэсхэм шыІэгъэ Хэгъэгъу зэошхом хэкІодэгъэ нэбгырэ 51-мэ алъэкуацІэхэр, ацІэ-ятацІэхэм яублэплэ хьарыфхэр мыщ тетхагъэх. Илъэс къэси ТекІоныгъэм и Мафэ шыахьэгъуэнэфыкІы. НэмыкІ мафэхэми къуаджэм шыщ горэ мыщ къемыкІуалІэуи кыыхэкІырэп. ЯзекІуапІ, якІопІэшху. Джащ дэжыыр ары къуаджэм и Мафэу зигугъу

къэтшырэр зыщызэхашагъэри.

Ащ изыфэгъэхьазырын ыуж итызэ, зэхэщкІо купым Іофыбэ зэшІуихыгъ. Анахь чанхэм ащыщ Іэшынэ Сэфэрбий Мыхьамодэ ыкьор. Адыгэкъалэ, Теуцожь районым ямызакъоу, ар ти Адыгэ Республики шыцэлъашІэ. КІэлэгъаджэзэ гъашІэр кыыхыгъ.

Илъэс 85-м кызырехьугъэзи, джыри уцуи гъэпсэфи иІэп. Хы ІэрышІым пае агъэкощыгъэу къуаджэхэм, къутырхэм, нэмыкІ псэупІэхэм тарихь-хышэу апылгыр усакоу В. Цапко игъусэу атхыжыгъ ыкІи зэрагъэфэжыи, «Говорящие волны» зыфиІорэ тхылгыр плІэгъоогъоу къыдагъэкІыжыгъ.

Сэфэрбий Хэгъэгъу зэошхом хэлэжыагъ. Уасэу фашІырэм ишыхьат ТекІоныгъэшхор кызыдахыгъэр илъэс 65-рэ зэхьум, ащ игъэмэфэкІын хэлэжээнхэу Адыгэ Республикэм рагъэкІи Москва агъэкІогъэгъэ нэбгыритІумэ язырэу ар зэрэщтыгъэр. ЩытхьуцІэу, награда лъапІэу иІэри макІэп.

НэмыкІэу зыщІэ къепІоштхэм апэ ит Шыханчэрыхьаблэ, Теуцожь районым ялэжэкІошхуагъэу Къэдэ Абубэчыр (Аскэр). Ыкьохэм шысэ афэхьоу, ахэри игъусэхэу непи къоджэ Іофхэм ягупчэ ит. Къалэу Геленджик бэшлагъэу зэрэщтыгъэу, ищыкІагъэ зыщыхьурэм къуаджэм ренэу кылылэІэсы Лъэустэн Борисэ.

Мызэгъоугъу ыльэкІ кыгъэнагъэп. Апэрэ мафэхэм къащыублагъэу зэхэхьэшхор зэрэгъэпсыгъэщтым, зэлукІэм изэхэщэн, ирегъэкІокІын чэши мафи ямыІэу ыуж итыгъэх Цопсынэ Юсыф, ащ ышнахьыкІэхэр, Уджыхьу Байзэт, Мамый Аскэр. Шьхьафэу ягугъу къэпшІынэу атефэ Къэбэртэе зэыхьэу Адамэрэ Аскэрыр.

Мыхэр зэкІэ Адыгэкъалэ, Теуцожь районым, нэмыкІ чыплэмэ ащызэлъашІэрэ цыфых. Зэдэлэжхэзэ зэхэщэн Іофышхоу зэшІуахыгъэм ишІуагъэкІэ зэхэхьэм цыфыбэ къекІолагъ — хьулыфыгъи, бзылыфыгъи, зыныбжыкІэ хэкІотагъи, кІэлэцыкІуи. Шыханчэрыхьаблэу Адыгэкъалэ дэсэ язэкъуагъэп, Мыекъуапи, Краснодари, Геленджики, нэмыкІ гьунэгъу псэупІэхэу къуаджэм шыщхэр зыхэтІысхьажыгъэхэми къарыкІыгъэх.

ХьакІэхэри ахэтыгъэх. Ахэм ащыщыгъ, гущыІэм пае, къуаджэм дэгъоу шашІэу, бэшлагъэу ныбджэгъушІу фэхьугъэу Бэджэнэ Мурат-хьаджэр. Зэхэхьэр лъэшэу къэзыгъэбаигъэмэ ащыщых къуаджэм ихьышгъэ, ащ итеплъагъэм, илэжэкІо пэрытыгъэхэм, кыдэкІыгъэ цыф цырыІохэм афэгъэхьыгъэ кыгъэлэжэгонхэр, сурэт зэфэшхьафхэр, тхылъ е гъэзет хэутыгъэхэр. Ахэр зышІыгъэхэр ыкІи къэзыхьылагъэхэр Іэ-

шынэ Сэфэрбий, Лъэустэн Борис, Къэбэртэе Адам.

Докладхэр кызыщашІыгъэ, кызыщыгушыІэгъэхэ зэлукІэм чыплэ ин зэхэхьэм щыубытыгъ. ЗэлукІэр кызылэуихызэ псэлэу кІэкІ кызышыгъэ Цопсынэ Юсыфи, къуаджэм фэгъэхьыгъэу кышыІэжырэми, кыугъоижыгъэми къекІолагъэхэр нэуасэ афэзышІы зышІоигъогъэ Іэшынэ Сэфэрбийи къалотагъэр зэкІэ тарихь тхылъ псау икьун. Арышгъ, а пстэури тилэубытыплэу ижыкІэ кышыщыублагъэу къуаджэм кырыкІуагъэм, Кавказ заом, Совет хабзэм ялэхьанэхэм, ичІыплэжэ ІуагъэкІыфэ нэс,

гъогоу кыкІлугъэм, цыф пэрытхэу зыщытхьу языгъэуагъэхэм, непи языгъаІохэрэм ягугъу къэтшыи.

КЪЭБЭРТАЕ ШЫПСЭУ-ЩТЫГЪЭХ

Хьугъэ-шлагъэхэу лэшІэгъу заулэхэр зытешІэжыгъэхэм уалыІэсыжымэ, зэгорэм лъэпкэ зэфэшхьафхэр зэхэпхьагъэхэу, къэбэртаехэри, абдзахэхэри ахэтхэу къушхьэ мээхэм къахкыжыкыи, джы Курганинскэ къалэр зыдэщытым дэжэ Лэ-

бэжхьаблэкІэ еджэхэу къуаджэр шысыгъэу къалотэжыи. ЫцІагъэр Шамхьаблэу нэмыкІ Іотэжхэми къахэфэ.

А пстэуми яшыхьатхэм непи уалукІэшт. Къуаджэр кызыдкыгъэгъэ Кошхьаблэ лъэныкъом джы непи шыпсэурэ лъэкуацІэмэ — Чылэгъотхэм (Жылыгъотхэм) афэдэхэр непи шыхьанчэрыхьаблэхэм ахэтых. А зы тамыгъэр зэдызилэ Ілакьохэри шыІэх.

ШЫХЬАНЧЭ-РЫЕХЬАБЛ ЗЫКЫ-ФАУСЫГЪЭР

Лэбэжэ кІэим дэжэ илъэс пчъагъэрэ къуаджэр зэрэщысыгъэр непэ къэшІэжыгъуаи. Ау ащ дэжыи гупсэф шамыгъотэу, Нэгъой Хьаныр бэрэ къатэбанэу шылагъэх. А шьхьафит банэм хэкІодэрэ лыхьужхэм афызэтыратэкъогъэ Іуашхьэхэу а Курганинскэ дэжэ щытхэм якъэбери къалотагъ. Ахэм афэдэ зао горэм Лэбэжхьаблэ (Шанхьаблэ) шыщхэу зэтІозэ зэыхьэу Шыханчэрыерэ лыгъэшхо шызэрэхьагъ. Шыхьани ащ шыфэхыгъэу шытыти, зэшитІумэ апІэ къуаджэм фауси, Шыханчэрыхьаблэ хьугъэ.

Ащ ыуж, 1725-рэ илъэсым, а чыплэр къабгынагъ. Къызэкощхэм Лабэ пэмычыжэу джыри Кошхьаблэ е Улапэ (Ілуми ацІэхэр кыраІох) япсэупІэхэм адэжэ Іысыгъагъ. Нэужым кьохьэплэ лъэныкъомкІэ къуаджэр бэрэ кощыгъэ. Джы неперэу къуаджэхэу Гьобэкьуаерэ Къунчыкьохьаблэрэ азыфагу кышыщыублагъэуи къалотэжыи. А чыплэм джы кызынэсыгъэми Шыханчэрыхьаблэу ІуакІэкІэ еджэх. Нэужым Пэнэжыкыуае кышышхьарыкІи, Шэндыхьэу ІуакІэ — джы непэ чэтэхьэ фабрикэр зыдэщытым дэжэ шысыгъ.

Къоджэ зэхэхьэшхоу зигугъу къэтшырэр зыщашІыгъэр Псэкупсэ нэкпкэу 1971-рэ илъэсым агъэпсыгъэр ары. Къин алъэгъоуи кыыхэкІыгъэ къоджэдэххэм, зауи, гъаблэи, гъайи бэ кызыэпачыгъэр, яхьари мэкІагъэп. Псэкупсэ исэмэгъу нэкпкэу, мээ шьолгыри кыдыхиубытэу, псэупІэкІэ хахыгъэр кызырэрэуатыни шылагъэп. Ау узфимытым уфитыгъэп. Іу-кІынхэ фаеу хьугъэ.

ЗЭХЪОКЫ-НЫГЪЭХЭР

КыкІэлъыкІогъэ лэшІэгъу-хэм, илъэсхэм къуаджэм кырыкІуагъэм шыщ къэбархэр архивхэм къахихыгъэхэу, къалотэжэу зэхихыгъэу е ежэ игукъэкІыжхэу С. Іэшынэм зэхэхьэм къекІолагъэхэм къафиІотагъэр бэ. Ахэр лъэныкыуабэхэмкІэ къагъэшпыпкыжыгъэх, къагъэбаигъэх нэмыкІхэу зэлукІэм кышыщыублагъэхэми.

МАМАЙ Руслъан.

(Джыри кыкІэлъыкІошт).





ЩЫНЭНЫГЪЭР



ЗЫГЪЭБАИРЭМ УЕГЪЭГЪУАЗЭ

(Апэрэ нэклубгом кыищезь).

Краснодар краим, Къэрэщэ-Щэрджэсым, Къэбэртэ-Бэлы-кыарым, Волгоград хэкум, Адыгеим ирайонхэмрэ кыалэхэмрэ, нэмыкхэм кыарыкыгъэхэр пчы-хъээзыхахэм щытлэгъугъэх. Адыгэ Республикэр илэс 20 зэрэхъугъэм фэгъэхыгъэу опернэ спектаклэр агъэуцуи, апэрэу Мыекъуапэ кыищэгъэлэгъуагъ.

Пчыхъээзыхахэр Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артистэу Сихъу Станислав зэрищэзэ, ипэ-ублэ гушылэ щыхыгъэунэфы-кыгъ СССР-м ыкIи Урысыем я Къэралыгъо шлухъафтынхэр кызыфагъэшбошагъэу, Адыгеим имызакоу, кыош республи-кэхэм янароднэ тхаклоу Мэщ-бэшIэ Исхъакъ итхыгъэу «Рас-каты далекого грома» зыфило-рэм техыгъэ оперэр композито-рэу Нэхэе Аслъан зэритхыгъэр.

Театроведэу, Адыгэ Респуб-ликэм культурэмкIэ изаслужен-нэ ИофшIэу Шхъэлэхъо Свет-ланэ пчыхъээзыхахэм кыищи-Ютагъ адыгэмэ ятарихъ кыыхъ-хыгъэ хъугъэ-шлагъэм кыпкы-рыкIыгъ, МэщбэшIэ Исхъакъ «Раскаты далекого грома» зыфи-Юрэр зэритхыгъэр. Бзыикъо за-ом ар епхыгъ. 1796-рэ илэсым тильэпкыгъэхэм язэпэуцуныгъэ кыыхъкыгъэ заор тарихым чы-жъэу хъахъгъэми, тчыгъушпэ-рэп.

Адыгэ Республикэм и Лышхъ-хъэу Тхъаклушынэ Аслъан, Пра-вительствэм, творческэ купхэм яшлуагъэкIэ опернэ спектаклэр агъэуцугъ. Ансамблэхэу «Исла-мыемрэ» «Налмэсымрэ», иску-ствэхэмкIэ колледжыр, Лъэпкъ театрэу Цэй Ибрахымэ ыцIэ

Кыбгурылоным фэшI

Оперэр жанрэ кызырыклоу щытэп. Спектаклэр кыбгуры-лоным фэшI зауэрэ уеплэын фаеу культурэм иофшIэмэ кыло зыхъукIэ, узэгупшысэн хэлъ. Лъэпкъ зэпэуцуныгъэр сценэм кызырэщэгъэлэгъорэм апэрэу уеплэыгъэ, уасэ зэрэфшIышт шыкIэри кыгъотыгъошIоп. Арэу щытми, апэрэу тызэплэыгъэ лъэпкъ оперэм гур «зэридзэу», уигъэгумэкIэу зэрэщытыр кыло-гъэн фае. Тхъагъэпсэху оперэм Иоф дзышлагъэхэр, артистхэр.

Опернэ спектаклэм ирежиссер шхъагъэу, искусствэхэмкIэ Уры-сыемрэ Адыгеимрэ язаслуженнэ ИофшIэшхоу Сулейман Юныс



спектаклэр республикэм ща-гъэуцугъ, — кылуагъ Нэхэе Ас-лъан.

— Нэхэе Аслъан гений, — кылуагъ ти Лышхъхъэу Тхъа-клушынэ Аслъан. — МэщбэшIэ Исхъакъ тхэкIо цIэрылошхоу щыт.

Оперэр музыкальнэ искусс-твэм илэгъапIэу зэрэщытым Тхъаклушынэ Аслъан кытегу-щылэзэ, Урысыем иклассикэ хъ-хъгъэ музыкальнэ произведени-емэ Нэхэе Аслъан ытхыгъэр аригъэпшагъ, осэ ин фишIыгъ. МэщбэшIэ Исхъакъ кылуагъэм ти Лышхъхъэу дыригъэштагъ, илэси 5-м кыкIоцI адыгэмэ яхылыгъэ кинофильмитIу агъэ-уцуноу кыгъэгугъагъэх.

Урысыем, Украинэм, Адыге-им янароднэ артистэу, зэлышIэ-рэ композиторэу, Кубань кыра-лыгъо Академическэ кызэкъ хорым ихудожественнэ пащэу Виктор Захарченкэр Адыгеим иныбджэгъушIу. Тиансамблэ цIэрылохэу «Исламыемрэ» «Налмэсымрэ» япчыхъээха-хъэхэм ахэлэжъэныр шэнышIу фэхъугъ. Виктор Захарченкэр Нэхэе Аслъанрэ язэфыщытыкIэ-шлухэр дунэе кыбар хъугъэх, щысэ атезыхы зышIоигъор макIэп. В. Захарченкэм оперэм илэгъэгъэуцо фэгъэхыгъэ зеха-хъэм гушылэ дэхаб кыишIуагъ. Ащ кытфиЮтагъэр шхъафэу тигъэзет кыищыхэтыуытIэ. Не-пэ кыыхъэдгъэщырэр опернэ спек-таклэм Москва, нэмыкI кыэлэш-хомэ ясценэхэр кыгъэбаинхэ зэрилэжIыштыр ары.

Къэбэртэ-Бэлыкыарым иар-тист-орэдылоу Гъуазэ Тимур, Адыгеим шапIугъэу Санкт-Пе-тербург шеджэгъэ КыкI Софие, тиартистхэу Виктор Марковым, Александр Степановым, Шы-мырзэ Казбек, Къумыкыу Шам-судинэ, нэмыкIхэм ярольхэр дэгъоу кызырашIыгъэхэм тигъэ-гушIуагъ. Хъокло Сусанэ обра-зым хъхъан, мэкъэ IэтыгъэкIэ произведениер кылон зэрилэ-кыгъэм тигъэгъушIуагъ. Хъокло Сусанэ дунэе шэпхъэ лъагэмэ зэралыгъэсыгъэм фэшI тигуапэу тыфэгъушIуагъ.

Опернэ спектаклэр Москва, Налшык, Краснодар, нэмыкIхэм кыащэгъэлэгъошт, тигъэзет-еджэмэ ащ ехылыгъэ кыбар-хэр кыафэIотэщтых.

ЕМТИЛЪ Нурбий.



щытыр, Камернэ музыкальнэ те-атрэу Хъанхъу Адамэ ыцIэ зы-хыгъэр, искусствэм фэлэжъэрэ артистхэр, сурэтышIхэр оперэм хэлажъэх.

Классикэм хъхъгъэ произве-дениеу Нэхэе Аслъан уысыгъэр искусствэм идунэе шапхъэхэм адештэ. Нагъо, Мырзэбэч, Хъагъур, Аюз, нэмыкIхэм яроль-хэр кызышIырэ артистхэм щы-Iэныгъэм ухашэ. ШIу зэрэлэгъ-гъугъэхэ Хъагъуррэ Аюзрэ гухэлышIоу зэфырягъэр кыадэ-зымыгъэхъуштыр кыкыкIых. Мылькур зыгъэзеклоу, ахъщэр зылэкIэлым пшъашгъэр ещэфы, ащ заор кыыхъкы...

кызырэтилуагъэу, зэхэщакIохэр кыиыгъэхэм ащыщынагъэхэп. Нэхэе Аслъан композитор цIэ-рылоу зэрэщытыр иофшIагъэ кыеушыхъаты.

— Апэрэ опернэ спектаклэм режиссер шхъагъэу сызэрэфашIы-гъэм сегъэгъушIо, — кылуатэ Сулейман Юныс. — Опыт гъэ-нэфагъэу силэ хъугъэуи сэлъытэ. Нэхэе Аслъан лъэшэу сыфэраз, нэмыкI адыгэ композиторхэр ащ кыишымыуцунхэу, классикэм ип-роизведение инхэр джыри атхын-хэу сэлъэу, сачэгугъы.

— Опернэ спектаклэм сеп-лэыным ыпэкIэ «Бзыикъо заом» седжагъ. МэфитIум кыкIоцI ащ



Зэхэыщэгъэхэр:
Адыгэ Республикэм
и Къэралыгъо
Совет — Хасэр,
иминистрэхэм
я Кабинет

КыдзыгъэкIырэр:
Адыгэ Республикэм
лъэпкъ ИофхэмкIэ,
IэкIыб кыэралхэм
ащыпсэурэ тильэп-
кыгъэхэм адырялэ
зэпхыныгъэхэмкIэ
ыкIи кыбар жъу-
гъэм иамалхэмкIэ
и Комитет
Адресыр: ур.Кре-
стьянскэр, 236

**Редактор
шхъагъэр**

**ДЭРБЭ
ТИМУР**

**Редакциер
зыдэщылэр:**
385000,
кы. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,
редактор шхъагъэм
иапэрэ
гуадзэр:
52-49-44,
редактор гуадзэр-
пшъэдэкIыжъ зы-
хыгъэр секретары:
52-16-77.
E-mail:
adygvoice@mail.ru

**Зыщаушыхъаты-
гъэр:**
Урысые Федерацием
хэутын ИофхэмкIэ,
телерадиокеатын-
хэмкIэ ыкIи зэлы-
IэсыкIэ амалхэмкIэ
и Министерствэ
и Темыр-Кавказ
чыплэ гъэло-
шIапI, зэраушыха-
тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Гъэзетым кыиу-
тыхэрэм мышгъып-
кыагъэу кыахафэ-
хэрэмкIэ кызыт-
хыгъэхэм пшъэдэ-
кыжъ ахы. Кыа-
тхэхэрэмрэ гъэзе-
тым шылажъэхэ-
рэмрэ яеплэыкIэ
зэтемыфэн ылэ-
кышт. Гъэзет-
еджэхэм кыт-
фагъэхыгъэр тхы-
гъэхэр зэхэтфы-
хэрэп ыкIи кы-
зытхыгъэхэм
аIэкIэдгъэхъа-
жыхэрэп.

Зыщыхаутырэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
кы. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Пчыагъэр
4378
Индексхэр
52161
52162
Зак. 3002

Хэутыным
ушыкIэтхэнэу щыт
уахъгъэр
Сыхъатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ
уахъгъэр
Сыхъатыр 18.00